

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Sancti Bonaventurae Episcopi Cardinalis Albanensis,
Seraph. Doctoris Ecclesiae, Speculum Disciplinae, Et
Profectus Religiosorum: Libelli ad pietatem vtilissimi**

**Bernardus <de Bessa>
Bonaventura <Heiliger>**

Antverpiæ, 1591

Liber Primvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53148](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53148)

S. BONAVENTURÆ
EPISCOPI CARDINALIS
ALBANENSIS, QVONDAM
TOTIUS Ordinis Minorum Generalis
Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
siæ, de profectu religiosorum

LIBER PRIMVS.

De quatuor cautelis nouitiorum.

CAP. I.

QUATVOR autem sunt in qui-
bus noui & incipientes cauti de-
bent esse, si volunt proficere.
Primum, vt ab illa volūrate qua
ad religionem venerūt, & à pri-
mo nouitiatus feruore non tepescant: sicut
cuidam in Apoc. impropertur: Habeo aduer-
sum te pauca, quòd charitatem primam reli-
quisti:] quapropter pœnitentiã age, & prima
opera fac.] Charitatē primam relinquūt, qui
eum primò sint feruentes & deuoti ad omnia,
postea tepidi effecti & desides, tradunt se le-
uitatibus: & vitia quæ expugnare venerant,
permittunt sibi dominari, seruientes Deo pro
suo libitu, non pro eius beneplacito volunta-
tis. Vnde Dominus filiis Israël præcepit: Me-
mentote diei huius, in qua egressi estis de
Aegypto.] Dies qua de Aegypto egredimur,
est bona volūtas qua educimur de seculo. Hu-
ius semper meminisse debemus: vt à feruore
illius nunquam retrocedamus. Vnde quidam
volens religionem ingredi de seculo, quæsiuit
à quodam sancto Patre quomodo viuere de-
beret.

Prima cau-
tela, vt
primus no-
uitiorum
feruor nō
extinguat-
tur.
Apoc. 2, 4

Exod. 13, 3

Agatonis
Abbatis cō-
siliū, l. 4.
Vitas patrū
parte 10.
cap. 2.

beret. At ille dixit ei: Vide qualis primo die fueris, & sic semper viue. Hoc est, considera statum voluntatis tuæ in prima die, qua religionem intrare disposuisti: quàm humilis tunc fueris, quàm paratus tunc obedire ad omnia tam aspera quàm despecta: quàm patiens ad correctiones & penurias & labores, quàm vercūdus & timoratus, quàm sollicitus vt emēdares vitam tuam, & etiam dies quos in seculo perdidisti recuperares: quàm parum curas rumores seculi quærere vel referre: nec detractionibus intentus, nec aliquibus curiositatibus occupatus: & quomodo fugisti & abiicisti omnes carnales affectus & effectus: & te totum obrulisti Domino holocaustū viuum, vt nihil deinceps in te viuat de vita peccati: sed tota mactetur & imoletur Domino obedientiæ ferro per sacerdotis ministerium, id est, prælati tui. Secundum hanc formam semper postmodū stude viuere, ne aliter in schola religionis dediscere & retrocedere magis quàm proficere videaris. Sicut illi qui vadunt ad studium literarum, & tempus vanè consumentes redeunt domum, expēsas solūm computant cōsumptas, quia quid profecerint non apparet: sic & nos quando tempus in religione expensum computamus, & profectus virtutum exiguus est, cum fortè in nouitiatu deuotiores & feruentiores fuerimus, quàm post plures annos. Hoc enim est verecundum & valde nociuum. *ad Heb. 5.* Cum deberetis magistri esse virtutum propter tempus, quo diu in religione fuistis, rursus indigetis vt vos doceamini, quæ sunt elementa exordij sermonum Dei: & necesse habetis doceri sicut rudes nouitij, quomodo incipiendum esset seruire Deo, & facti estis qui lacte opus habetis, non solido cibo: & tales estis qui mollibus blandimentis

et peni-
tiam.

Simile.

mentis puerilium cōsolationum & carnalium
 foueri indigeatis, & fortia exercitia virtutum
 pati non valeatis, in duris reprehensionibus &
 contumeliis, in necessitatibus, in persecutioni-
 bus pro Christo. Omnis enim qui lactis est
 particeps, expers est sermonis iustitiæ; paruu-
 lus enim est tā meritis quā virtute. Secundū
 est, à quo incipiens debet esse cautus, ne mo-
 ueatur malis exemplis tepidorum ad imitan-
 dum ea: sicut quidam infirmi spiritu videntes
 alios apud se desides in seruitio Dei, otiosos
 & verbosos, elatos & rebelles, ambitiosos &
 & aliis modis vitiosos, dicūt apud semetipsos:
 Si aliis hoc licet, quare non & mihi? Et pro-
 niores ad malum, exemplum sumunt de his
 quos deteriores vident, & gaudent se socios
 inuenisse vitiorum, ne soli possint erubescere:
 quia si parcitur aliis, volūt & sibi in similibus
 parci. Contra hoc deuotus Dei seruus apud se
 respōdere debet: Ego veni purè pro Deo, non
 pro aliquo alio: & ideo nolo aliquem sequi ad
 hoc, vt à Deo retrocedam: quia si tantos hīc
 discipulos sciuissē, nūquam societatem eorum
 elegissē. Vnde solos illos imitari debeo qui
 ad hoc informāt me, propter quod religionem
 intraui, id est, vt apprehendam Deum, & satisfi-
 faciam ei de peccatis meis, vt promerear glo-
 riam sempiternam. Pictor & artifex, notabile
 opus volens facere, quærit non alia quā me-
 liora exemplaria quæ potest habere: & viator
 non quærit viam ab ignorantibus, sed à scien-
 tibus eam. ideo noli imitari malum, sed bo-
 num. Tertium est quod cauere debet, ne iudi-
 cet temerè facta aliorum, maximè vbi nescit
 qua de causa vel intentione fiant. Sicut enim
 non videmus aliorum cogitationes, ita nec
 intētionēs eorum quare hoc vel hoc fiat. Vnde
 quidquid aliquo modo potest excusari, semper
 ad

Heb. 5, 13

Secunda
 cautela
 ne quæ per
 moueant
 mala ex-
 empla.

Simile.

Tertia cau-
 tela nemi-
 nem iudi-
 care.

ad meliorem partem interpretemur, si volumus tranquillam cor nobiscum habere, & cum aliis, & alios non turbare, & Deum non offendere: quia saepe iudicamus malum esse quod in se non est malum, & peccamus per temeritatem usurpando nobis iudicia Dei de occultis cordium. Magistri nostri vice Dei aliquando id possunt iudicare per coniecturas circumstantes: alios non expedit per nos esse iudicandos, donec plene eruditi in omnibus per donum discretionis spirituum, & vere spirituales effecti omnia diiudicemus, & nos a nemine iudicemur: sicut clare videns caecum videt, nec tamen a caeco videtur, cum caecus non videat se ipsum. *Ad Rom. 14.* Tu quis es qui iudicas alienum seruum? suo domino stat aut cadit.] Sape enim merentur temerarij iudices aliorum, ut aut in similibus aut grauioribus excessibus cadere permittantur: ut discant ex sua infirmitate compari alienae. *Luc. 6.* Nolite iudicare, & non iudicabimini, &c.] Est tamen differentia inter timorem & suspicionem, temerarium iudicium & iustum. Timor est secundum istam acceptionem, quando nihil mali suspicor de aliquo, timeo tamen quod malum quod nondum euenit, possit euenire nisi caueatur. Sicut cum obfirmantur seris monasteria, & iuuenes prohibentur ab incautis familiaritatibus: non quia malum iam velle facere praesumantur, sed timetur mali occasio si non praecaveatur.

Suspicio est, quando sine rationabili praesumptione reputo aliquod factum esse malum, vel aliquem velle male facere, & non est ita. hoc vitium est etiam saepe peccatum. Iudicium temerarium est, quando credo aliquid factum mali intentione, quod potuit & alia fieri intentione, cum actio sit in se indifferens. Et hoc vitium est: quia cordis intentio iudicatur, quae soli

1 Cor. 3, 15

Timor.

Suspicio
quid.

Iudicium
temerarium.

soli Deo est manifesta. *Ier. 17.* Ego Dominus scrutans corda & probans renes. Iustum iudicium est, quando inexcusabilibus coniecturis aliquid discernitur esse malum, vel quando ipse actus est in se malus & illicitus: ut cum video aliquem hominem occidere iniuste: vel tales conatus ad peccatū, qui semper sunt illiciti & incongrui. Quartum in quo cauti debent esse nouitij est, ut non frangantur aduersitate vel tentatione, sed cogitent quia ad hoc venerunt, ut omnia que eis in hac vita possunt accidere, sustineant propter Deum: sicut qui intrat bellum, scit quod non quietem & delicias, sed laborem & vulnera oportet eum expectare. Vnde & in *Ecclesiastico cap. 1.* Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore; & p̄para animam tuam ad tentationem. deprime cor tuū & sustine. *Act. 14, 21.* Oportet nos per multas tribulationes intrare in regnum Dei. *Luc. 26.* Oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. Ergo aduersitas est via ad regnum Dei. & qui recusat viam, recusat ad regnum peruenire.

Indicium
iustum.

Quarta
cautela nō
frangi ali-
qua adue-
rsitate.

De quatuor tentationibus.

CAP. I I.

TENTATIO autem quadruplex est, quasi quatuor venti à quatuor plagis flantes, qui mouent tempestates in hoc mari huius seculi, & nauem cordis quassant & iactant fluctibus. A carne, à mundo, à diabolo, & Deo procedunt tentationes. Primò à carne tentamur, quando naturalibus vitiorum motibus ad peccandum sollicitamur: ut cum luxuria vel gula nos tentat. Item à carne tentamur, quando delicata caro nostra horredo labores retrahit nos, ne in studiis spiritualibus & virtutum

Tentatio à
carne.

K

con-

conatibus sicut expedit exerceamur. Et sic dupliciter impugnat nos caro, dum aut appetit mala, aut retardat ad bona. Licet autem ira & invidia & inanis gloria non videantur esse in carne, sed in spiritu, tamen à carnis corruptione trahitur corruptio spiritualium affectionum. Et licet dicatur quòd dæmones huiusmodi vitia suggerant hominibus; tamen nos habemus tentationum materiam intra nos: ut etiam si non adessent dæmones, ipsa tamen concupiscentia nostra pateret peccatum si ei consentiretur. In nobis est omne quo peccamus. Cogitationes enim & mētis affectiones, & voluntates, & membra corporis nostri, illa sunt quibus meremur & demeremur. Ista dedit nobis Creator quasi quædam instrumenta virtutum, quibus bona opera faceremus, & mansiones nobis in celo ædificaremus, & ipsi Creatori nostro militando per ea quasi armis muniri hostem nostrum diabolum impugneremus. Ipse verò diabolus contra nos inermis est: & solis astutis suggestionibus nos impugnat, suadendo ut peccemus, non cogendo. Benignus enim Conditor noster non dedit hosti nostro posse nos vi ad peccatum impellere: quia nimis fortis esset contra nos fragiles, & vix possemus sine peccato subsistere: sed tantum permittit eum nobis mala suadere. In nostro autem arbitrio est, si velimus ei cōsentire. Insuper præmunit nos ponens inimicitias implacabiles inter serpētem & hominem: ut quicquid suaderet nobis, non reciperemus quasi utile, scientes quòd nunquam dabit nobis fidele consilium tam crudelis inimicus noster, cui nihil sufficit de nobis citra æternam damnationem nostram. Cùm ergo suadet nobis peccatum, quodammodo exigit à nobis ut præstemus ei arma nostra quibus nos occidat: vel

In nobis
est omne
quo pec-
camus.

Hostis no-
ster in-
ermis est, &
nos cogere
nequit.

Gen. 3, 15

vel ut ipsa arma si ei præstemus, hebetet & retundat, ut nobis minus apta fiant & utilia, & minus acuta & efficacia ad ipsum per ea impugnandum. *Verbi gratia:* Cum immittit nobis cogitationes peruersas, & suadet ut malum faciamus vel loquamur, nonne quasi aperte videtur homini dicere, Inermis sum ego contra te, non habeo unde te laedere possim. nisi tu præstes mihi arma tua ut te vulnerem & occidam? Præsta ergo mihi cor tuum ad prauas affectiones vel cogitationes malas, linguam ad loquendum iniqua, & manus & alia membra ad actiones & opera praua, quibus lethale vulnus in anima accipias, & gratiã Domini Dei tui perdas, & gloriã cælestis merito spolieris. *Ad Rom. 6.* Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viuentes, & membra vestra arma iustitiæ Deo. Stultus verò est qui ei consentit ad hæc damna sua: & sibi met imputet potius quàm inimico suadenti, qui more hostis hostiliter secum agit. *Mundus* etiam dupliciter tentat nos: siue offerendo nobis ea quibus ad se alliciat, scilicet honores, diuitias, voluptates, curiositates, adulationes & huiusmodi: siue quibus nos terreat, ut persecutiones, contumelias & similia. Vtroque modo multos tetrahit à Deo, quos aut amore sui aut malo timore retinet in peccato. Diabolus verò licet in omnibus tentationibus incensor soleat esse, tamè specialiter duabus tentionibus infestat nos, & maximè magis probatos in seruitio Dei; cum aut fidem veram conatur nobis auferre, & spiritu blasphemix subvertere. Et huiusmodi cogitationibus nos infestat quas naturaliter abhorremus, ut desperatione, vel nostri occisione & similibus: licet quandoque & aliis ex causis ista proueniant: aut cum

Tentatio
mundo.Tentatio
diabolo.

Nones

mala sub specie boni persuadet: quo improvidos, quos aliter non potest decipere, callidè supplantet, & à bono deiciat. Et hoc est quod in Psalmo dicitur, Dæmonium meridianum. vel iuxta Apostolum, Angelus satanæ qui transformatur in Angelum lucis. quia cum sit princeps tenebrarum & auctor malorum, ut astute noceat simulat se bona docere & quasi lumen ostendere; ut ad tenebras peccati perducat.

Psal. 90, 6
2. Cor. 11,
14.

Tentatio à
Deo.
1. Tim. 2, 4

Deus autem nunquam tentat in malo, quia non lætatur in perditione nostra, qui omnes homines vult saluos fieri. Sed tamen dicitur quandoque tentare aliquos, cum aut flagellat eos in presenti ad profectum eorum, & aliorum exemplum; sicut Iob & Tobiam: aut cum probat eos aliquibus arduis virtutum exercitiis; sicut tentavit Abraham, iubens eum immolare unigenitum suum, heredem diuinę re-promissionis: ut ostenderetur magna deuotio obedientię Abraham, & fidei ad Deum: quia nec hoc modo hæsitauit de eius promissione, quin impleret etiã de occiso, sicut pollicitus erat ei.

Gen. 22, 1

Gen. 4, 29

Tentatio-
nes quo-
modo vin-
centur.

Harum tētationum oportet nos quasdam maxime resistendo superare: ut spiritualia vitia, scilicet iram, acediam, superbiam, & inuidiam: quasdam verò fugiendo melius euadimus quam pugnando: ut luxuriam, gulam, auaritiam: licet etiam pugna contra eas sit necessaria. Sed tamen non est tutum diu cohabitare serpenti: nam multo tutior est castitas longè à mulierum frequentia semota, quam in medio earum. Facilius etiam abstinemus à delicatis cibis & potu vel ab eorum superfluitate quando non videmus nec habemus, quam cum eis abundamus: & qui omnia reliquit propter Christum, & voluntariam paupertatem elegit, minus infestatur à curis auaritię, quam qui retinet diuitias seculi, semper anxius quomodo

modo eas augeat & seruet. Spiritualia autem vitia etsi quandoque ex fuga videantur quasi remissius & rarius infestare, dum deest occasio impugnandi: tamen postea orta occasione durius ferire solent; sicut leo diu catenatus amplius fremit cum fuerit emissus. Tentationes verò contra fidem & de spiritu blasphemiam & similes, nec fugere possumus, nec repugnando vincere: quia quanto plus indignamur nobismetipsis & disputamus cum eis, tanto magis refricatur earum rabies & accenditur. Sed nec curandæ sunt nec timendæ: tantummodo non consentiatur eis, & patienter earum infestatio quasi quoddam diabolicum susurrium supportetur, quod aliter compesci non potest. Non solent bonis periculosa esse tales tentationes, sed sunt sæpe prælagia futuræ amplioris gratiæ & consolationis, & vitiorum purgatrices, & magni meriti operatrices. Diuinæ verò castigationes humiliter & patienter tolerandæ sunt, & iussionibus eius deuotè obtemperandum est: ut & fortes simus in fide, & à mandatis eius nunquam declinemus. Possent etiam plures tentationum species inueniri à studiosis, sed ad præsens ista sufficiant. Sunt tamen quidam qui sibi met texunt laqueos tentationum priusquam tentator accedat, & quodammodo procurant sibi vnde tententur: ut qui spontè cogitationes prauas versant in corde. Et hæc sunt intantum valida, quòd postmodum in delectationem versæ & roboratæ difficulter expelluntur. Item illi qui familiaritates incautas seminarum admittunt, quarum affectus ita imprimuntur cordi, ut vix postea euellatur: & ita de similibus. Aliqui sibi met assumunt materiam vnde postea occasionaliter oritur eis turbatio & tentatio periculosa. Quidam verò non habentes

Tentationes blasphemæ non curandæ.

Suspicionum generationes generat.

150 S. BONAVENTURAE
somniaſt ſibi met tentationis procellam. & hoc
fit aliquando inter imperfectè bonos, inter
quos fit turbatio & contentio; non de radice
malitiæ, ſed ex ſola vana ſuſpitione, dum vter-
que nullius odij ſibi conſcius eſt aduerſus al-
terum, nec intendit eum in aliquo lædere: ſed
ſuſpicatur alterum erga ſe inuidia ſtimulatum
incedere, & ei inſidiari, cum tamē hoc in nullo
recolat ſe erga eum meruiſſe. Ille verò econtrà
nihil ſibi conſcius de his cōqueritur, quòd iſte
ſibi iniurietur ſine cauſa: & incipit etiam ipſe
facta alterius ponderare, quaſi aduerſarij ſui:
& ſic vterque inflammatur odio contra alte-
rum, cum neuter voluerit lædere: ſed tantum
ſuſpicatus ſit, & vanè, quòd alter alterum vo-
luerit lædere ſine cauſa. Et ita quandoque gra-
uis turbatio oritur de modica ſciotilla, diabolo
eam ad magnum ignem rancoris & odij con-
flante. Qui ideo imperfectè boni dicuntur:
quia in eo ſunt aliquatenus boni, quòd non in-
tendunt proximo ſuo malum facere: & in eo à
bonitate deficiunt, quòd nimis proni ſunt de
alio malum ſuſpicari ſine cauſa ſufficienti: &
in eo efficiuntur minimè boni, quòd ex qua-
cunque cauſa ad odium contra fratrem & pro-
ximum prouocantur.

De tribus generibus religioſorum.

CAP. III.

TRIA ſunt autem genera religioſorum.
Primi boni, ſecundi meliores, tertij opti-
mi. Hi ſignantur per tres familias Leuitarum,
Gersonitas, Meraritas, Caathitas, qui præ
cæteris filiis Iſraël deputati erant ad cultum
ſanctuarij, ſicut religioſi præ cæteris fidelibus
in Eccleſia ſpecialiùs videntur diuino cultui
mancipati, differentes tamen habentes dona-
tiones

Num. 4.

ziones secundum gratiam quæ data est eis, & secundum quod quilibet studuerit proficere ad virtutes. Nam secundum quod quisque se humiliat aut habilitat ad gratiam per studium virtutum, iuxta hoc infunditur ei spiritus gratiæ in præsentem, & gloria in futuro dabitur ei. Si summos in virtutibus fueris imitatus, cum summis in gloria collocaberis: si medios, cum eisdem locaberis: si infimos, etiam cum infimis ponêris. Omnes alta desideramus præmia: sed pauci perseveranter studet ad alta virtutum exercitia. Gregorius, Ad magna præmia perveniri non potest, nisi per magnos labores.] Nota quod non dicit per graves labores, sed per magnos, id est, ad virtutes magnas promouentes, vel magnæ utilitatis, & si non semper magnæ austeritatis. Gustata namque utilitas & suavitas virtutis, lenit pondus laboris. Primi religiosi designati sunt per Gersonitas, qui in profectioe castrorum portabant cortinas, & tectum tabernaculi, & vela, & quæque tactu mollia, & in erectione castrorum ad occidentem post tabernaculum castrametabantur. Tabernaculum est vita Iesu Christi, & morum eius conuersatio, quam nemo penè in hac vita valet imitando portare: cum ipse non ad mensuram acceperit spiritum sanctitatis & sapientiæ: sed omnem plenitudinem, de qua nos omnes accepimus, particulariter secundum mensuram donationis Christi, alius quidem sic, alius verò sic: dum vnus imitatur eum in hoc dono, alius in alio, donec omnes in patria occurramus in virum perfectum & mensuram ætatis plenitudinis Christi: vbi quisque lætabitur in caelesti mansione secundum meritum suum & studium, quo hic vitam Iesu Christi fuerit imitatus. Primi igitur religiosi fugiunt ardua & austeriora studia sanctitatis, sed leuia

Greg. homi
37. in Enchiridionem
gel.

Gersonitas
quos designant
religiosos.

Ioan. 3, 34

Ioan. 1, 16

Ephes. 4, 7

& hoc
, inter
radice
n yter-
s alte-
e: sed
latum
nullo
contra
dd iste
m ipse
ij sui:
alte-
ntum
m vo-
e gra-
abolo
j con-
ntur:
on in-
n eo à
nt de
ti: &
qua-
pro-

rum.
opti-
um,
præ-
tum
ibus
ltui
na-
ones

exercitia assumunt, & laxam vitam seruant, quo ad corporis comoda, quantum licet salua salute: quibus sufficit quod tantummodo caueat a peccatis mortalibus. Et tales procliuēs magis sunt ad lapsum peccati: quia sicut dicit beatus Gregorius, [Illi soli in illicita non cadunt, qui se etiam a licitis restringunt.] Arcta est via quae ducit ad vitam & alta: & qui incaute & minus trepidè per eam incedit, citò pedem in praecipitium ponit. Solēt tamen ut religiosi videantur, aliquando sibi ipsis magnam vim facere, & diligentiam habere in exterioribus obseruantis, & traditionibus humanis, & honestatibus forinsecis, inclinationibus, & pulsationibus, in amplis cucullis, manicis & huiusmodi, quibus specie religiositatis exterius representat. Vnde Gersonitæ, qui interpretantur aduenæ, extrema tabernaculi portabāt, scilicet rectū, cortinas, & funiculos: quia noui in religione pro magno habent praedictas obseruantias studiosè obseruare, quamdiu meliora virtutum studia non cognoscunt. Hæc autem (secundum Domini sententiam loquentis ad Phariseos de minutis talibus ceremonialibus obseruantis) oportuit facere, sed illa meliora non omittere. In erectione tabernaculi isti Gersonitæ ad occidentalem plagam, post tabernaculum castrametabantur: quia qui hic extrema in exercitiis virtutum seruare contenti sunt, in futuro cum postremis & quasi in occasu solis in humiliori gloriæ splendore locabuntur. Secundi religiosi designati sunt per Meraritas, qui interpretantur amari: & portabāt tabulas tabernaculi, & columnas & vectes, & illa maximè quæ dura erant, & media inter cortinas & sanctuarium. Hi sunt, qui duram vitam in corporali exercitatione seruant, affligentes corpora sua ieiuniis, vigiliis, & aliis labo-

Greg. lib. 5.
moral. c. 6.
Mat. 7, 14

Mat. 23, 23

Meraritæ
quos designant.

laboribus corporalibus; & putat hoc summum in religionis obseruantia esse, interioris dulcedinis ignari, de veris virtutum studiis, quæ in spiritu & mente sunt, parum curant. Hi quia in se sicci sunt, & aliis in iudicando seueri esse solent, bene amari seu amaricantes dici possunt. Et quia medium hic inter extremum & optimum in studio virtutum; statum habuerunt, in erectione sanctuarij non post ipsum, sed ex latere ad aquilonem locum mansionis sortiuntur, vbi minor calor solis & lux quam in australi parte sentitur: vt quantum defuit eis de perfecto virtutum studio, tantum illic desit eis in fulgore gloriæ & diuinæ fruitionis ardore. Tertij religiosi qui & optimi, designari possunt per Caathitas, qui portabant ipsum sanctuarium, id est, arcam & altare, & mensam propositionis cum vasis suis, inuoluta tamen & cooperta. Hi sunt, qui student interiorem hominem suum, in quo Christus inhabitat per fidem, componere, & ad veras virtutes se exercere, & vitia carnis & spiritus extirpare: iram, inuidiam, auaritiam, acediam, superbiam, gulam, luxuriam viriliter expugnare: & his contrarias virtutes cordi inferere, humilitatem, charitatem, mansuetudinem, deuotionem, largitatem, sobrietatem, castitatem. Istæ enim virtutes sunt verum sanctuarium, & qui habet eas, sanctus est. Vnde Caathitæ interpretantur patientes vel componentes: quia per patientiam (quæ teste Iacobo opus perfectum habet) componunt se & ordinant ad Deum & ad proximum in virtutibus, sicut debent. Prioribus duabus familiis iussit Dominus dari plausstra: hi verò qui seruiunt in sanctuario, onera propriis portabāt humeris: quia tam in humanis ordinationibus quam in castigatione corporis permittitur aliqua remissio vel

Caathitæ
quos signa-
ficent.

Ephes. 3. 17

Iacobi 1. 4.

K s

eniam

Rom. 12. 2

etiam intermissio, imò iubetur, ut in talibus sit rationale obsequium nostrum pro loco & tempore, ne corpus deficiat sub onere laboris: sed in virtutum studiis nulla remissio datur, quia nunquam indulgetur nobis ut simus inuirtuosi, elati, immites, inuidi, acediosi, auari, gulosi vel non casti. Et hæc onera propriis debemus portare humeris, id est, non confidere de alienis virtutibus, nisi & nos pro posse studeamus, ut eas in nobismetipsis habeamus: sicut quidam qui desiderant ideo esse cum paucis, non ut exemplo eorum laborent fieri patientes, sed ut ab eis ad impatientiam non prouocentur. Quid prodest sanctorum contubernium habere, si nolumus eos in studio sanctitatis imitari? Onera Caathitarum secundum materiam dura erant, sed pretiosa & sancta & interiora situ: quia studia spiritualium virtutum laboriosa sunt imperfectis adhuc, sed nobilia honestatis dignitate, & sancta, quia sanctificant: & interiora quia in spiritu mentis, id est, in interiori homine. Velata tamen portabant ea: quia dum hinc per fidem ambulamus, & non per speciem, non dum videmus virtutum decorem pure sicut est. In exteriorum operum exercitiis necesse est nos ea inuoluerre, tam pro nostro exercitio, quam pro exemplo aliorum, qui mentem nostram non vident, nisi per vestigia exteriorum operum & morum. De hac tamen familia descenderunt sacerdotes per Amram, qui vigilans gratia interpretatur: qui sanctuarium reuelatum videre & contrectare ex officio debebant, & Leuitis portandum disponere, singulis prout eis congruebat. Ipsi vero sacerdotes non portabant, sed in erectione eius ante tabernaculum ad orientem excubabant. Sicut per Caathitas, virtuosi, ita per sacerdotes contemplatiui figurantur.

*1. Cor. 5, 7**1. Cor. 6, 20*

DE PROF. RELIG. LIB. I. 135
 rantur. Soli virtuosi ad contemplationis gra-
 tiam proficiunt, qui pro remuneratione studij
 spiritualis vnctionē sancti Spiritus intus per-
 ciipiunt: vt illuminati cælestia secreta videant
 quæ aliis sunt velata. Tales iam non laborant
 in studio virtutum, quod per laborem portan-
 di significatur: quia per suauitatem internæ
 sapiētix versus est eis labor in delectationem,
 ex amore conditoris. Ipsi verò disponunt onera
 singulorum deportantium: quia intus intel-
 ligendo cognoscunt rationes quarumlibet ob-
 seruanriarum in vita religiosa: quæ quia rudes
 & imperfecti nondum valent capere, inuol-
 uunt ea corporalibus actionibus & exteriori-
 bus exercitiis, & tradunt cuique obseruanda
 quæ statui eius viderint conuenire. Vide igitur
 de qua familia esse velis, vel cuius spiritus
 sis: & secundum hoc suscipe onus tibi deputa-
 tum, id est, serua regulam & viam, qua ad per-
 fectionem illius status valeas peruenire. Im-
 possibile namque est quemquam aliquam ar-
 tem plenè addiscere, qui regulas eius non vult
 attendere vel tenere: nec spiritualis fieri po-
 terit, qui non vult spiritu ambulare.

De triplici statu religiosorum.

CAP. IIII.

BEATVS Bernardus in epistola ad fratres ^{ratio post}
 de monte Dei describit tres status religio. ^{principium}
 forum: scilicet incipientium, proficientium, &
 perfectorum. Primum vocat animale, quasi ^{Animalis}
 rudem, qui nondum percipit quæ sunt Spiri-
 tus Dei: & circa corporis compositionem ad-
 huc maximè occupari necessarium habet, vt
 illud domet & castiget ne rebellet spiritui sicut
 prius in peccato, quando caro spiritui domi-
 nabatur. Secundum vocat rationale: vbi ratio ^{Rationalis}
 quæ

que dignior pars hominis est, & per quam discernitur à cæteris animalibus irrationabilibus, quasi nobilior omnibus creaturis mundi, & Dominus omnium, subiugata carne & in seruitutem spiritus redacta, seipsam studet agnoscere, purgare, & reformare in pristinam dignitatem & pulchritudinem, quam per peccati fœditatem amiserat. Tertium vocat spiritualementem, ubi spiritus ad imaginem Dei conditus, gratia Spiritus sancti adiutus, supra se ascendit, & intendit in eum cuius est imago, ut ei imprimatur & conformetur per cognitionem intellectus, per affectum amoris & fruitionis iucunditatem. Per primum peruenitur ad secundam, per secundam ad tertiam. Exemplum *Ezechielis* 41, 7. Et platea erat in rotundum ascendens sursum per cochleam, & in cænaculum templi deferebat per gyrum. Idcirco latius erat templum in superioribus: & sic de inferioribus ad superiora ascendebatur * per medium.] Rationalis autem spiritus est imago summæ Trinitatis: & sicut Deus est trinus & vnus, ita anima, cum sit vna, habet tres potentias, quibus capax est Dei: scilicet rationem, memoriam, & voluntatem. Per rationem potens est capere sapientiam Dei: per memoriam potens est capere virtutem æternitatis Dei, ut in æternum nunquam posset separari ab eo: per voluntatem potens est capere bonitatem Dei. Ne igitur otiosa sit in anima tanta similitudo ad Deum, per quam capax eius est, toto nisu studeat eum apprehendere, ut eum tenendo beatificetur: quia citra Deum nihil potest animæ sufficere. Et eo habito non est quod ultra requirat, cum habeat omne quo ad æternam felicitatem indiget, quo nihil melius esse potest, & in quo nullus defectus est omnis boni. Cum ergo summa dignitas animæ sit, quod est

Spiritua-
lis.

* aliam, in.

Anima
imago
Dei, capere
potest
Deum.

est capax summi boni, & summa utilitas eius sit Deum in se habere, & cum ipso omne bonum, nec dignius aliquid quærit nec utilius inuenit: per hæc omnibus viribus suis & omni diligentia & toto desiderio debet eum quærere, & omnia facere quæ promouent eam ad inuouationem eius, & omnia vitare ac fugere quæ elongant eam à Deo, etiam si bona putentur. Quia sicut ille stultus esset, qui haberet hortulum qui esset fertilis balsami, sed neglecto eo plantaret ibi métam & cyminum, quæ licet bona sint, tamen in comparatione balsami sunt vilissima: in infinitum stultior est ille, qui cum possit summum bonum comprehendere, eo neglecto occupat se circa caduca & vilia, sordida & amara. Hoc autem intelligo de secularibus, qui mundana præponunt cælestibus, & transitoria æternis bonis. Similiter ille stultus est, qui cum habeat viam compendiosam duarum vel trium dietarum, ad locum quò tendit, dimissa ea quærit viam dispendiosam & difficiliorem ac periculosiorem, itinere trium annorum & amplius. Sic etiam religiosi quidam minùs sapiënter videntur incedere, qui cum possent in paucis annis ad magnam Dei notitiã & familiarem amicitiam, per compendiosum studium virtutis, & deuotionis, & puritatis pertingere, relicto eo, occupât se aliis minùs fructuosis & valde dispendiosis ad id quò tendunt, scilicet ad Dei cognitionem & notitiam veritatis; & ad studium perfectionis: cum Dominus ipse promittat, Spiritus veritatis docebit vos omnem 107. 16. 23 veritatem. Si enim sciret aliquis plura artificia, quorum vnum præ aliis esset tam nobile & quæstuosum, vt per illud in breui posset ditari & sublimari vsque ad nomen magnorum qui sunt in terra: imprudēs esset nimis, si neglecto

Simile
elegans.

Aliud G.
mille.

lecto eo exerceret aliud vilius & ignobilius, & tanti laboris, per quod possit vix tenuem victum & potum acquirere. Ita est de homine maxime religioso magna imprudentia, si relicto directo studio virtutum, in quo est maximum meritum & maxima perfectio sanctitatis & sapientiae, maxima etiam delectatio & securitas, occupat se circa alia minus utilia & curiosa, & turbatur circa plurima, quando vnum solum bonum & summum est petendum & requirendum, quod valet ad omnia. Ipsa enim corporalis exercitatio ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis, promissionem habens vitae quae nunc est & futurae. Pietas haec cultus Dei est, quo studemus agnoscere Deum, & amare, & habere, & ipsi placere. Corporalis autem exercitatio utilis est, sed ad modicum: quia non propter se, sed propter pietatem appetenda est, quae per eam obtinetur si ordinate exercetur. Sicut artifex per instrumentum artis suae operatur: ita virtus per corporalia exercitia adipiscitur, & in habitum vertitur. & quanto plus appetit instrumenta aptiora, & dum ipse ea habuerit si bene eis utitur, tanto citius & melius perficit opus quod desiderat consummare. Omnia autem quae ad religionis observantiam exterius videmus, ad interioris hominis reformationem Spiritus sancti inspiratione ordinata sunt. Quod qui nondum intelligit, ipsa instrumenta pro arte reputat. Interior reformatio in spiritu mentis consistit: quia interior homo & imago Dei est mens rationalis. Exterior homo, est corpus quod ex defectu corruptionis, quae ex peccato provenit, languescit, moritur, & incineratur: interior autem homo in bonis de die in diem renouatur, & proficit in similitudinem eius, ad cuius imaginem creatus est. Ratio reformationis haec

Lut. 19, 42

2. Tim. 4, 8

Pietas Dei
cultus.

Simile.

Externa
religioso-
rum ad re-
formatio-
nem inte-
rioris ho-
minis or-
dinantur.

2. Cor. 4, 16

hæc est: Anima tres habet potentias sicut dictum est, rationem, memoriam & voluntatem. Ratio data erat ei, vt Deum agnosceret: voluntas, vt eum amaret: memoria, vt in eo quiesceret. Sed per peccatum ratio cæca facta est, voluntas curua & fœda, memoria instabilis & vaga. Ratio sepius recipit falsum pro vero: voluntas eligit deterius pro bono: memoria occupat se illis quibus semper inquietatur: quia vnum & summum bonum deseruit, in quo omnia bona poterat habere. Conuersa verò ad Deum incipit quærere quod perdidit: & vidēs se deformatā ab eo quòd facta fuerat à Deo, laborat vt ad pristinum statum reparetur, & ad decorem quem amiserat reformetur: quia non est ei accessus ad Deum propter dissimilitudinem in se factam. Sed quia non potest repente ad summum peruenire, studet paulatim accedere de infimo ad medium, de medio ad summum.

Potentia
anima peccato vitiosa.

De reformatione rationis.

CAP. V.

INITIVM ergo reformationis rationis, est, fidem Catholicā firmiter credere. Nam quia ratio nostra lippa facta est, & intellectus obscuratus per peccatum, quòd non possumus veritatem per nos inuenire, Deus condescendit nobis, ne in errore essemus, deditque nobis notitiam veritatis in scripturis, quibus voluit nos credere: vbi omnia quæ nobis ad salutem sunt necessaria sufficienter & veraciter inueniremus: vt in eis sensum nostrum non sequamur, sed regulis fidei sensum nostrum humiliter subiiciamus, si non volumus deuiare. *Eccles. ult.* Quæ per magistrorum seu doctorum fidei consilium data sunt à pastore, vno scilicet

scilicet Deo, his amplius fili mi ne requiras.]
 Profectus rationis est, ex illuminatione diuina rationes fidei aliquatenus intelligere. Quia etsi fides supra rationem sit, ita quod eam pot se non valet comprehendere, illuminata tamen diuinitus ratio, videt nihil rationabilius esse, quam fides est Christiana, cui omnis natura attestatur, omnis mundi sapientia famulatur. Perfectio rationis in hac vita est, per mentis excessum supra se rapi, & nō per ængmata corporearum similitudinum, nec per ratiocinationum argumēta: sed purissima mentis intelligentia Deum in contemplatione videre.

De reformatione voluntatis.

CAP. VI.

INITIVM reformationis voluntatis est, Lex bonæ voluntatis assensu viriis resistere, & operibus virtutum fideliter instare propter Deū. Quia enim curua & distorta fuit auersa à Deo, necesse habet vt conuersa cogat se concordare cum Deo, & motus rebelles per studium boni operis ad rectitudinem reflectere diuinæ voluntatis. Profectus eius est, omnes affectiones habere ordinatas, & in virtutes formatas sine rebellionem vel coactionem: vt iā non libeat nisi quod est secundum volūntatem Dei. Perfectio voluntatis est, vnum cum Deo esse in spiritu per amorem: vt iam non possit velle nisi Deum, & eius suauitatis dulcedine inebriari.

De

De reformatione memoriae.

CAP. VII.

IN I T I V M reformationis memoriae est, mentem ab euagatione sua ad memoriam Dei cum labore reducere, orando, legendo, recollendo, vel saltem superficialiter cogitando. Profectus memoriae est, bonis meditationibus & orationibus sine importuna euagatione posse intentum esse: & in latitudine cordis sui secum deambulare. Perfectio eius est, ita in Deum esse absorptum per mentis excessum, ut etiam sui ipsius & omnium quae sunt obliuiscatur homo, & in solo Deo absque omni strepitu volubiliū cogitationum & imaginationum suauiter quiescat. Isti sunt fines humanae perfectionis, & profectus, & initia, ad quae omne spirituale studium debet ordinari. Si quis ista via non ambulat, est sicut qui nescit quò vadit, vagus & errabundus ad incertum finem tendens. Initia cuiuslibet istarum trium potentiarum sunt omnibus communia, qui sunt in statu salutis, nec sine eis est salus. Perfectio cuiuslibet harum trium est solummodo perfectorum, quando sunt in summa perfectione, id est, in raptu contemplationis. Medius status earum est perfectè proficientium, & singulariter respicit statum probatorum religiosorum, qui inter statum bonorum secularium & statum perfectorum sanctorum, quasi medium adhuc tenent iter. Non quia semper in eodem statu permanere valeant; quod etiam sanctissimis vix est possibile: sed quia media via illorum trium statuum sic distinguitur ab inchoatione & perfectione eorum, de quorum profectibus aliquanto latius est considerandum. Et primò de reformatione

Perfectio-
nis huma-
nae fines.

L

tione

162 S. BONAVENTURAE
pione voluntatis: quia virtus & vitium & me-
ritum dependēt ab ea, & affectiones, quæ tam
ad vitia quàm ad virtutes inclinant: postea de
memoria, ratione, & intellectu. Volūtas est in
anima quasi imperans, ratio verò quasi docēs,
memoria quasi ministrans vtrique, illi quid
iubeat, isti vnde doceat.

*Quomodo naturales vires animæ & mo-
tus affectionum deformati sunt.*

CAP. VIII.

NUNC ergo breviter intelligere oportet,
quomodo naturales vires animæ, & mo-
tus affectionum in vitia deformati sunt, & ad
quid dati sunt homini: postea aliqua remedia
singulorum vitiorum subiungenda sunt, &
virtutum ordo. Voluntas nulli debuit esse sub-
iecta nisi Deo: nec tamē hoc coactē, sed spon-
te; ut possit ei ad meritum reputari, & ita pote-
rat peccare & non peccare: non ad hoc ut pec-
caret cum posset, sed ad hoc, ut si non peccaret
cum posset, ex hoc laudabilis fieret, & digna
præmio apud Deum: vel si sponte peccaret, es-
set digna confusione & suppliciis: cum sciret
quod nō deberet peccare, & posset vitare. Item
cum facta esset anima quod capax esset sum-
mæ beatitudinis, in qua haberet summam glo-
riam & summam delectationem in Deo, qui
est summa & vera beatitudo, datus fuit animæ
duplex appetitus naturaliter ad hoc, ut ista de-
sideraret & studeret obtinere: & cum obtinisset,
tanto iucundius possideret, quanto ar-
dentiùs concupisceret. Datus fuit ei appe-
titus gloriæ talis, ut nulla sufficeret ei præ-
ter summam gloriam: & appetitus delecta-
tionis talis, ut nō satiaret eam aliqua nisi sum-
ma

Appetitus
concupi-
scibilis cur
homini
datus.

ma delectatio: & utraque est in solo Deo: & ita nihil sufficit animæ præter Deum, & iste appetitus vocatur concupiscibilitas. Item ex hæc orta est alia vis in anima: quia cum tantum concupisceret bonum summum docete vi rationali, per quod beatificanda erat, naturaliter horrebat & detestabatur & repellebat omne quod ad hanc obtinendam contrariabatur ei: & quidquid ad eam obtinendam prodesset & conservandam, fortiter apprehendebat & tenebat. Et hæc vis vocatur irascibilitas, iuxta iræ similitudinem, quæ fortiter indignatur contrariis, & fortiter tenet quod cupit. Per vim rationalem cognoscit bonum, & melius, & optimum. Per concupiscibilem, appetit bonum, & melius bonum amplius, & optimum bonum maxime. Per vim irascibilem, tenet & inhæret bono: & quæ ad hoc prodesse poterant, feruidè apprehendit: & quæ ei obesse poterant, indignanter repellit & fugit. Sed cum homo diabolo suadenti sponte ad peccatum consensit contra Dei prohibitionem, tunc omnes vires animæ & potentiæ quæ datæ ei fuerant ad summum bonum agnoscendum, appetendum, & fruendum, deordinatæ sunt, & quasi subversæ, non autem subtractæ, sed sædatæ & peruerso modo se habentes, sicut organum musicum, quod quâdo integrum & bene ordinatum est, dulcem reddit melodiam, quando verò confectum fuerit & deordinatum, horrendum stridorem pro cantu emittit. Quia enim homo amore visibiliam ab invisibilium amore cecidit, sola iam visibilia ex peccati pœna cognoscit, sola ea diligit, solis eis inhæret, & invisibilia quasi non sint postponit, imò & nescit: ita quod pauci induci possunt ad credendum si sit aliquid extra ea quæ videmus & corpore sentimus. Et ita ratio cæca est in anima, quod

Appetitus irascibilis

al. firmiter

Peccata debilitant potentias animæ

& me-
æ tam
stea de
s est in
doeës,
i quid

5 mo

ortet,
& mo-
, & ad
media
t, &
e sub-
pon-
pote-
pec-
caret
ligna
t, ef-
ciret
item
um-
glo-
qui
img
de-
vif-
ar-
ope-
ræ-
sta-
im-
ma

nec cognoscit seipsam, cum ipsa sit ex iis quæ oculis carnis videri non possunt. & sic non solum cæca est, sed etiam stulta: quia cæcus credit multa, quæ non videt, & in hoc etiam est infidelis. Inde factum est ut non appetat nisi terrena & vilia & fœda, & illis per amorem inhæreat, & pro magno reputet si ea potuerit adipisci. Appetitus honoris datus ei fuerat ut altissimum honorem desideraret, scilicet Deo placere & amicus Dei esse, & filius & hæres: & Deo similari, & ei conregnare, non ex æqualitate potentia, sed ex imitatione bonitatis: & vnus cum Deo fieri spiritus, & æqualis angelis, & nulli subesse nisi soli summo Domino omnium. Item ut se tantæ dignitatis agnosceret, eo quod imaginem Dei in se haberet, ut nulli indigniori se dignaretur subiicere, soli omnium Domino subiectus & obediens: ei ex amore adhærens, & reliqua sub Deo pro cuiuscunque dignitate æstimans, vtens ministerio creaturæ pro sua utilitate & Domini voluntate. Hæc erat sancta superbia, omne indecens despiceret, & solum bona appetere & diligere. E conuerso, modò appetit hominibus placere, gloriam ex hominibus quærere, quæ fallax est & vana: & aliquid magni existimans se homo cum nihil sit, seipsum seducit cum sit miser & vacuus omnis boni: & alios in comparatione sui spernit, & subiicere cupit sibi, qui fortè meliores sunt: & gloriatur in diuitiis, quæ sunt terra & lutum: iactat se de vanis & malis, sicut fatui qui gloriantur quando inuoluti sunt in luto. Et sic homines mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum: quia omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni: exaruit fœnum, & flos eius decidit.] Ita sancta superbia degenerata est in vitiosam.

Appetitus
honoris.

Psal. 105.
20.

Isa. 40, 6.

De

De triplici superbia.

CAP. IX.

EST autem triplex superbia. Prima, sibi-
 metipſi nimis placere, & maiorem repu-
 rare ſe quàm ſit in veritate. & hoc eſt initium
 omnis peccati. Secunda eſt, appetere & ſtude-
 re aliis placere, & maior velle ab eis credi
 quàm ſit iuſtum. hæc eſt inanis gloria. Tertia
 eſt, ambire alios præire, & ſub ſe velle eos eſſe.
 Sic decepta eſt ſuperbia, & vult alios ſecum
 decipi, dum cupit ſe maiorem putari quàm ſit;
 ſicut magus decipit garſionem, vt putet ſe in
 equo ſedere, & ſedet tanquam ſtultus ſuper fa-
 ſciculum paleæ. In hoc autem contrariatur
 Deo: quia cùm omnia ſubiecta ſunt ei, ipſa
 vult eſſe ſui iuris, & ſpoliat eum debito honore
 ſuo, id eſt, vniuerſali dominio quantum eſt in
 ſe: & ingrata eſt ei de beneficiis quæ accepit,
 de quibus propriam gloriam quærit non Dei,
 à quo habetur omne bonum. De ramis autem
 ſuperbiæ, qui de ipſa pullulant, prætereo, quia
 alibi frequentiùs reperiuntur, ſi quis quærat,
 præcipuè in ſumma vitiorum. Periculoſior
 autè sæpe illa eſt, quæ extollitur de bonis gra-
 tiæ, quàm de bonis naturæ vel fortunæ. Bona
 gratiæ ſunt virtutes, ſcientia, & opera de gene-
 re bonorum, vt prædicare, ieiunare. Bona na-
 turæ ſunt, quæ natura contulit: vt nobilitas,
 pulchritudo, fortitudo, ingenium: Bona fortu-
 næ ſunt, dignitates, diuitiæ, honores, &c. quæ
 ex quadam fortuna plus quandoque dantur
 illis, qui natura & virtutibus inferiores ſunt
 aliis, tamen non ſine aliqua Dei prouidentia,
 licet sæpe cedit eis ad malum ex merito ſuo.
 Superbia etiam ita excæcat mentem, vt cùm
 plus habetur, sæpe minùs agnoſcatur. Hoc vi-
 tium

Bona gra-
 tiæ, natu-
 ræ, fortu-
 næ.

Superbia
præpedi
bona ma-
jora.

Isa. 4. 6

Gloria
umbra.

tium præcipuè impedit nos, ne maiora bona à Deo accipiamus (cùm ipse sit largissimus & desiderat multum communicare nobis de bonis suis, quia valde diligit nos) dum aut indignos nos reddit superbię reatus, gratia Dei: aut si plus daret nobis, extolleremur, aut ingrati efficeremur, aut non dignè in gratia operaremur, & sic grauioris peccati rei efficeremur. Vnde sæpe magis est clementię parentis Domini, negare ampliora gratiæ dona quàm irascientis. Deus superbis resistit, quasi suę potentiæ rebellibus, humilibus autem dat gratiam, à quibus per tumorem elationis non destitit gratia, quam eis infundit. Superbia etiam perdit in nobis merita bonorum operum, quę pro humano favore fecimus. Et sæpe superbia sumit pallium humilitatis & mulę suę, vt sub nomine eius gloriam callidè acquirat: vt quia captatio glorię non habet gloriam, sicut fugiendo eam assequatur, quę sicut umbra sequitur fugientem & fugit insequentem.

*Quando bona nostra & mala ostendere
debemus vel occultare.*

CAP. X.

NO T A, quòd bona debemus quandoque hominibus ostendere, & aliquando occultare: similiter mala nostra aliquando aperire, aliquando celare. Bona nostra ad quę tenemur ex præcepto Dei vel Ecclesię, vel ad quę ex manifesto voto astringimur, debemus omnibus ostendere, vt fidem, charitatem, iustitiam, veritatem, castitatem, obedientiam, & contemptum mundanorum. Quę si homines in nobis non viderent, cùm sciant nos ad ea teneri, scandalizarentur & reputarent nos præ-

uari-

naricatores voti nostri. De huiusmodi dicitur: Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est. Aliquâdo verò nostra bona occultare debemus, quæ specialiter accepimus, ut gratiam internæ deuotionis, vel quæ possunt nobis singularem laudem parere, ut singularis abstinentia, & vigiliæ, & orationes, & eleemosynæ, ad quæ non tenemur. De quibus Dominus docet in sermone habito in monte. Similiter mala nostra quandoque abscondere debemus, ne quis scandalizeretur de nobis, vel sumat malum exemplum imitandi in similibus. Vnde dupliciter peccant qui aperte peccant: quia & Deum offendunt, & proximo fodiunt foueam quam incidat per malum exemplum. Si autem sine culpa nostra vel specie mala, aliquis ex sua malicia suspicatur mala de nobis, & non vult recipere excusationem nostram, tunc habeamus patientiam, sicut Christus tacuit, de maleis in passione sua ex inuidia accusatus. Dixit enim: Si vobis dixero, non credetis mihi. Aliquando mala nostra aperire nudè debemus, scilicet in confessione priuata de priuatis, & in manifesta de manifestis, ut in visitationibus & redargutionibus. Imperfectiones quoque nostras non debemus erubescere confiteri, & defectus virtutum; ne quis existimet nos supra id quod videt in nobis. Si autè in bono opere vana gloria pulsat nos, non acquiescamus ei, nec tamen bonum opus dimittamus, maximè si sit vtile & necessarium. Sæpè etiam putamus nos laudari pro aliquo dicto vel facto, quod fortè alij non aduertunt: quia sicut nos non omnia pensamus quæ circa eos fiunt, ita nec ipsi omnia attendunt quæ nos facimus. Aliquando verò despiciunt nos potius quàm laudant, maximè

Mat. 9. 17

Mat. 5. 6

modi in

Dupliciter peccat, qui publice peccat.

Luc. 23. 67.

si in

Bonum propter vanam gloriam non omittendum.

si in aliquo deprehendit nos appetere laudem pro his quæ fecimus. Et si forte adulentur nobis in facie, sicut est consuetudo leuibus hominibus ad placitum cuique loqui, tum contra tales sagittas vanæ gloriæ non tam indigemus fortiter pugnare, quam prudenter eas manu consilij abigere, sicut muscas leues flagello remouemus. Appetitus etiam commodi vel delectationis datus fuit homini ut desideraret summam delectationem quæ est in Deo: & summam beatitudinem, & quietem, & impassibilitatē: & ut delectaretur in habitis, ut felicior esset: quia onerosæ sunt deliciae sine delectatione. & quanto delectatio auidior est, tanto deliciae iucundiores sunt. Nunc autem appetitus ille deliciarum spiritualium ex peccato mutatus est in carnales delicias, ut appetat ea in quibus sensualitas delectatur, quæ est concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Concupiscentia carnis diffundit se in luxuriam, & mollitiē vestium, & quietem carnis, & somnolentiam; quæ omnia spectant ad sensum tactus. Item ad gulam, quæ est delectatio gustus. item ad aliorum sensuum delectationes, ut audire carnaliter delectantia & odorari. Concupiscentia oculorum quærit videre pulchra, & habere pretiosa: & ita generatur auaritia ex omnibus his. Ex superbia vitæ generatur auaritia: quia ad hoc quærit ditari ut amplius honoretur. Ex concupiscentia carnis generatur auaritia: quia ad hoc vult ditari ut voluptuosius epuletur & luxurietur, ac commodius viuat absque sollicitudine defectus. *Prime Ioan. 2.* Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Ex concupiscentia oculorum etiam auaritia generatur, quia ut videat pulchra, & habeat ad libitum in qui-

Appetitus
delecta-
tionis quor-
sum homi-
ni datus.

2. 16. 2. 16

Auaritia
vnde in
nobis ge-
neretur.

quibus delectetur, desiderat aurum, argētum, gemmas, vestes, agros, terras, familias, spectacula, & similia. Dederat tamen homini corpus Deus & spiritū rationalē, & cōcesserat ei delectari etiā in sensibilibus, sed ordinatē, moderatē & honestē: vt per sensuum delectationem sursum moueretur, & promoueretur ad spiritualiū cognitionum delectationē & fruitionē: vt appeteret coitū honestē & sine vitiosa libidine, congruo tempore ad generandum filios, qui æternæ beatitudinis participes essent. vt appeteret cibū & potum pro sustentatione naturæ, & alia quibus indigebat. Sed dissipato ordine conditæ naturæ a Deo, per peccatum omnia modo peruersa sunt, & ad sensuales delectationes dilapsa: quas cū timeret perdere, tristatur & irascitur; quas cū non habet pro libitu, rædio afficitur: & illos quos credit sibi fore impedimento ne adipiscatur quæ cupit, vel per quos timeret se amittere quæ diligit, odit: & illis quos videt habere quæ cupit, inuidet: quo quamdiu alius habet, oportet eum carere. Et sic oritur inuidia, cui annexum est odium vitiosum. Itæ etiam oritur ira, sic etiam oritur acedia, habens ex vno latere annexam tristitiam, ex altero torporem dissolutionis & pigritiæ. Omnia verò vitia & peccata ex vno fonte oriuntur, id est, superbia: & ex duobus riuulis deriuantur, scilicet malo amore & malo timore: & triplex fomentum accendit ea, scilicet concupiscentia carnis, cōcupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Ista sunt quasi materia & occasio homini ad tentationem, quæ mundus proponit nobis: scilicet honores, diuitiæ, & voluptates.

L 5

De:

Peccati
origo.

De quadruplici defectu.

CAP. XI.

Ex peccato
origina-
li 4. defe-
ctus.

Apoc. 13, 3

Mar. 16, 9
Lud. 3, 2

Exod. 34, 11
Deut. 7, 2

IN nobis autem quadruplex defectus est vnde ad malum proni sumus: ignorantia, concupiscentia, malitia, & infirmitas. Ignorantia excæcat ne verum agnoscamus, & erremus in iudicio boni & mali. Concupiscentia emollit ad appetendum & diligendum visibilia, & delectabilia carni. Malitia exasperat & amaricat cor ad iram, tristitiam, invidiam, & odium. Infirmitas debilitat ad resistendum malo, & adhærendum bono. Hæc quatuor incidimus ex pœna primi peccati, & ea originaliter contrahimus ex peccato, ex quo nascimur filij iræ. Ex his procedunt septem vitia capitalia, de quibus quasi de maioribus ramis cætera vitia pullulant. Hæc sunt septem capita Draconis in Apocalypsi: & septem dæmonia in Marco, de Maria Magdalena per Christum eiecta. Item septem gentes, quæ terram promissionis occupauerant, ne filij Israël in ea pacificè habitarent: quia arcent nos hæc vitia ab introitu regni cælestis, nisi ea studeamus expugnare & subiugare. Docet autem vetus traditio apud Græcos, sicut & Clemēs testatur, quod istæ gentes primò expulerant filios Sem de terra illa, de cuius stirpe descenderant Abraham & Israël. Vnde cum Dominus præcepit filiis Israël gentes Chananzorum expugnare, & terram eorum possidere, videntur secundum hoc non alienam terram violenter vsurpasse, sed Domino vniuersorum obedisse, vt terram suam recuperarent, expulsis his qui eam iniuste detinebant. Hæc autem in figura facta sunt nostri, vt per vires animæ, & affectiones, quæ à Creatore factæ sunt, & ad bonum vsu homi-

nia

DE PROF. RELIG. LIB. I. 171
mini insitæ, æterna & vtilia quæramus; & quæ
ex peccato in vitium mutatæ sunt, studeamus
reformare & in virtutes mutare, expulsis cor-
ruptionibus vitiorum.

Descriptio septem vitiorum capitalium.

CAP. XII.

SUPERBIA est amor propriæ excellen- ^{Superbia}
tiæ, qua homo alta cupit, seipsum altum re-
putat, & ab aliis vult reputari, & alios præcel-
lere. **Inuidia** est odium alienæ prosperitatis, ^{Inuidia}
qua homo dolet alium sibi æquari vel præfer-
ri: & cupit ei malum, & de bonis eius dolet. **Ira** ^{Ira}
est indignantis animi turbulenta commotio,
qua quodammodo furit & æstuat, quando ali-
quid occurrit ei, quod est contrarium volunta-
ti suæ. **Acedia** est tedium boni ex animi tor- ^{Acedia}
pore, dum aut irrationabiliter tristitia men-
tem aggrauat, aut dissolutio cordis ad vana
aliqua magis inclinat. **Auaritia** cupiditas est, ^{Auaritia}
plusquam necessarium sit habendi tempora-
lia. **Gula** est inordinatus vel immoderatus ali- ^{Gula}
menti appetitus. **Luxuria** est illicitus ardor li- ^{Luxuria}
bidinis, vel illicita expletio libidinosæ delecta-
tionis in actu siue in morosa cogitatione. Et
licet hæc omnia vitia & peccata sint, hoc tan-
tum est ex culpa hominis & pœna peccati: in
quantum tamen Deus ea dedit homini, sunt
naturales affectus, & motus appetituum ad bo-
num, & ad motus virtutum: quia Deus nihil
mali fecit, sed omnia valde bona. Expugnatio
ergo omnium vitiorum non est aliud nisi re-
formatio naturalium affectionum, & motuum
ad statum à conditore dispositum: vt supra ali-
quantulum dictum est de appetitu sublimita- ^{Cap. 1. id.}
tis, qui datus est homini vt appetat cælestia & ^{fac.}
diuina, & spernat terrena & vilia, quasi indi-
gniora

172 S. BONAVENTURAE
gnota se: Hinc modò dilapsus est ad infima,
vt appetat terrenos honores & vanos & falsos.

De affectu inuidia.

CAP. XIII.

INVIDIAE affectus naturaliter homini
insitus est, non vt inuideat proximo de bo-
no quod habere potest, nec vt cupiat alicui
malum aut faciat: sed vt odiat vitia & peccata
in se & in aliis. Inuideat diabolo, quòd tot ani-
mas aufert Deo, & aliis adiutoribus eius, imò
vicariis eius, scilicet hæreticis & subuersoribus
animarum, qui spoliant animas æterna beati-
tudine, & quantum in ipsis est, spoliant ipsum
celum maiori gaudio, quod ibi esset si plures
illuc venirent: cum singuli qui ibi sunt, mul-
tam lætitiã faciunt omnibus ciuibus cæli.
salua tamen æternæ prædestinationis ratione,
quæ nullum ibi defectum suspicari permittit.
Isti sunt hostes nostri, & odio habèdi inquan-
tum tales sunt, qui nos perdere æternaliter
querunt: non illi qui sperantur adhuc concioes
nostri futuri in gloria celesti, etiam si adhuc
videantur inimici.

De affectu ira.

CAP. XIV.

IRÆ affectus datus est homini, vt irascatur
vitiis & malis suggestionibus, & ex indig-
natione non patiatur se trahi in consensum
peccati, & reprimat malos motus in se & in
aliis, vbi oportune potest, & viciscatur De in-
iurias & transgressiones iustitiæ. Et tunc dicitur
zelus iustitiæ: sic legitur Christus iratus
fuisse plures Phariseis & aliis non rectè agen-
tibus, & alij sancti viri. Nunc ira in vitium de-
forma-

formata est, & contra rationem in furorem versa est, & quasi insaniã: vt more phrenetici irrationabiliter moueatur homo contra hominem, contra amicum & proximum, contra seipsum: aliquando etiam contra sanctos & contra Deum, & contra insensibilia & irrationabilia, quæ nec malè nec bene faciunt, nisi sicut natura impellit ea. Etiam vbi cognoscimus nos iniuste moueri, non possumus quandoque impetum iracundiæ cohibere.

De affectu tristitiæ.

CAP. XV.

SIMILITER affectus tristitiæ datus est homini, vt doleat de peccatis suis & alienis: & vt mœstus sit de dilatione patriæ, & timeat inferni supplicia, doleat de imperfectione sua, & compatiatur alienæ afflictioni: vt per maturitatem vtilis luctus, excludat leuitatem vanæ lætitiæ, quæ est nutrix dissolutionis. Sed hæc bona & secundum Deum tristitia peruersa facta, mutata est in tristitiam seculi quæ mortem operatur, in desperationem, diffidentiam, & irrationabilem mœrorem. 2. cor. 7. 10.

De affectu gaudij.

CAP. XVI.

AFFECTVS gaudij datus est homini, vt gauderet in Deo & in spe æternorum bonorum, & in intuitu beneficiorum Dei, & congauderet proximo in bonis eius, & delectaretur in laude Dei, & in bonis operibus, & fastidiret omnia vana & inutilia & iucundaretur in operibus diuinis, & ex hoc efficeretur alacer & agilis ad seruitutem Dei. Sed modo peruersus est per dissolutionem & vanitatem, vt ho-

mo

174 S. BONAVENTURAE
mo gaudeat de infantiis falsis, & de affluentia
temporalium rerum & honorum, & volupta-
rum in risu & derisu & fabulis & turpibus lu-
dis, & fastidiat omnia quae Dei sunt, & insipida
sunt ei, & tædeat cum interest diuinis: & ex
hoc pigriterur ad studia deuotionis & virtu-
tis, & euagerur cor circa inutilia & vana &
immunda, & grauiore labores corporis liben-
ter sustineret in aliis occupationibus & nego-
tiis, quam ut insisteret spiritualibus & diuinis:
vnde accelerat ab eis absolui quanto citius po-
test: & negligenter facit illud quod facit, nisi
fortè lucrum vel laudem inde speret consequi,
vel aliud commodum temporale. Ex inordi-
nata autem tristitia gignitur tædiū boni, dum
nil libet facere boni vel cogitare vel loqui. Si-
militer ex dissolutione tædiū boni nascitur,
dum tantum intenti sumus vanis leuitatibus,
quod tædet nos spiritualibus studiis intende-
re, & quasi anxiamur cum debemus auelli ab
otio & iocis secularibus, & seriosis exercitiis
occupari. Vnde quasi ligati caruli ad stipitem
renitēti animo cogimur esse in diuinis, & hoc
est acediae vitium & tædiū boni. In hoc multi
religiosi laborant, & pauci superant.

De affectu auaritia.

CAP. XVII.

AFFECTVS autem auaritiaē datus fuit
homini, ut esset cupidus magni meriti
apud Deum, & magnarum virtutum & mul-
torum bonorum operum, & ut multas animas
lucraretur Deo, docendo, orando, bonum ex-
emplum dando, & iuuando ad profectum sa-
lutaris, & ut non esset homo contentus bono
quod iam haberet, nisi laboraret ut multiplici-
ter aueretur ei, & gratia, & opera virtutum.
Sed

Sed nunc delapsa est ad cupiditatem temporalium rerum, pecuniæ, possessionum, & quarumlibet rerum etiam vilium, quæ colligit quasi homo semper debeat viuere; & mundus perire: vt congreget quatum valet, ne pereunte mundo non inueniat vnde viuat. sicut Noe Gen. 6, 11 imminente diluuiio comparauit efcas, quas haberet, quando omnia diluuiio periissent. Et quanto magis homo morti appropinquat, tanto studiosius congregat & custodit: vt ex hoc ostendatur quam sit irrationabilis avaritia, eo magis colligere quo minus indiget. sicut qui Similes multum viatici fert pro breui via, & qui sumptuosam domum construit pro vnius noctis hospitio. Ideo autem Deus voluit nos semper incertos esse de hora mortis, vt parum de temporalibus cogitemus: sed omni hora timeamus multa perdere de æternis, ad quæ semper sine intermissione properare debemus.

De appetitu victualium.

CAP. XVIII.

APPETITVS victualium datus est nobis pro corpore, vt sustentemus naturam, & possimus durare in seruitio Dei, & multum mereri. Etenim moderatus & parcus victus vniformis, diutius conseruat naturam, dum non opprimit vires eius, sed reficit & sanitatem conseruat vniformis dicta: quia natura contemperat se ei & non turbatur semper ex nouis & ignotis efcis. Vnde quidam claustrales diutissime viuunt sani. Sed appetitus ille naturalis modo effusus est in voluptates & in superfluitates, vt non simus contenti vnde sustentetur natura, sed vnde palatum oblectetur. & cum talibus assueti fuerimus, & natura se eis cõtemperauerit, cum aliquando tenuioris victu

victu deberemus esse contenti, natura remur-
 murat propter dissuetudinem. Vnde statim
 putamus nos adeo debiles & infirmos, quod
 victu paupere non possumus viuere, & quasi
 sub discretionis velamine delicata importunè
 & inuerecundè incipimus quærere: nolentes
 experiri quod natura sicut per consuetudinem
 ad delicata dilapsa est, ita per cōtrariam assue-
 factionem possit reduci ad competens mo-
 deramē victus parcioris. sicut videmus in ma-
 xima parte mundi quàm parcè viuunt Genti-
 les, Iudæi, pauperes Christiani, quorum qui-
 dam depauperati modò tam sani sunt, sicut
 olim in deliciis fuerāt. De spiritualibus autem
 deliciis & gustu internæ dulcedinis, quæ sine
 comparatione omnes mūdi delicias superant,
 sicut mel simum, vix est iam mentio vel effi-
 cax desiderium aut studium, etiam inter illos
 qui sibi alti videntur in religione: imò despi-
 citur & deridetur inebriatio talis desiderij seu
 dulcedinis, & quasi stultitia & abominatio
 iam habetur, & ab aliis religiosis persecutio-
 nem ob hoc patiuntur, & dæmoniacy reputan-
 tur & hæretici dicuntur, quamuis spirituales
 ipsi sint. Quàm verò despicabiles Christo sint,
 qui deuotionis gratiam sic despiciunt & per-
 sequuntur, ab Apostolo discant qui animales
 eos appellat, qui non intelligunt ea quæ sunt
 Spiritus Dei, quia & stultitia est illis. Non ta-
 mē laudo vel approbo deceptores & deceptos,
 qui spiritum suū vel alienum pro Spiritu Dei
 sequuntur & seducuntur: sed probandi sunt
 Spiritus, & sic indicandi.

De

De affectu dilectionis.

CAP. XIX.

AFFECTVS dilectionis etiam datus fuit homini, vt diligeret Deum super omnia, & se & proximum suum propter Deum & secundum Deum: & omnia opera Dei diligeret propter factorem, quodlibet iuxta suam dignitatē, & vteretur ministerio creature ad Dei voluntatem & suam æternam salutem, & horum omnium delectationem & vsum referret ad Creatoris dilectionem & cognitionem, donec ad ipsum perueniret in quo viuunt omnia secundum æternam rationem. Sed ille affectus quasi extinctus est, & dilapsus ad amorem carnis & turpis dilectionis: vt iam non diligat nisi pro sua temporali vtilitate, & carnali delectatione, & turpi voluptate. Licet verò vsus carnalis concubitus datus fuerit homini, & mandatus ad prolis propagationem Deo educandæ, & æternam beatitudinem cum Deo & Angelis possessuræ: tamen modò non proles, sed delectatio in hoc opere quæritur, vel pro hæreditatis terrenæ successione, vel honoris augmento, vt plures amici habeantur in terra. Vnde dolent quando paruuli decedunt, qui multo tutius moriuntur post baptismum, antequam per mortale peccatum perdant vitam æternam, quam postea in ætate adulta propter dubium quales futuri sint, & propter multiplices laqueos peccati, quos valde pauci euadunt.

M

De

SPES data est homini qua confidat de bonitate Dei, ut speret à Deo gratiam consequi in presenti, & gloriam in futuro, peccatorum veniam si poeniteat: & temporalem sustentationem, sicut sibi expedit, & liberationem à malo, conseruationem in bono. Sed spes modo confusa est, ut aut minus sperent homines quam debent, aut plus quam iustum est. Tantum confidunt quidam de bonitate Dei, quod etiam saluet eos in peccatis contra iustitiam & veritatem suam, & immundos colloceet in caelum cum Angelis mundissimis. Et rursus tantum diffidunt Deo, quod si conuertantur non velit eis dare perseuerantiam in spiritu, vel sustentationem pro corpore: quasi Deus propitius sit inimicis suis, dum in peccato manent, & non propitius amicis suis iustis & poenitentibus & conuertentibus se ad ipsum, ut peccatores pascat liberaliter & saluet, conuersos deserat & fame perire sinat. Non affliget Dominus fame animam iusti. Vnde Propheta dicit, Iunior fui, etenim senex: & non vidi iustum derelictum, &c.

Pro. 10, 1
Psal. 36, 25

De timore.

CAP. XXI.

TIMOR etiam datus fuit homini, ut timeret Deum, & timeret ab eo separari, & eum offendere, & puniri ab ipso & damnari. Modò timet tantum temporalem aduersitatem & incommodum corporis, & detrimentum honoris. Futura & aeterna mala non timet, quasi tantummodo minae sint sine effectu, quod dicitur de futuro iudicio & aeternis suppliciis, vel quod facilius euadet ea quam dici-

dicitur. Timet etiam hominem magis vel bestiam, vel rem insensibilem, quàm Deum omnipotentem quem offendit, cum tamen hoc *Heb. 10, 31* *rendum sit incidere in manus Dei viventis.*

De pudore.

CAP. XXII.

PUDOR etiã datus est homini, vt pudeat indigna agere vel egisse genere suo, hoc est peccasse & seruum peccati factũ esse, & mancipium diaboli, & omnis turpitudinis vel inhonestatis & segniciei & vilitatis. Modò autem pudet nos seruitutis Dei, cui omnia seruiunt vel voluntate vel necessitate. Pudet nos imitari Deum in humilitate, paciẽtia, paupertate, religione, obedientia, & despectione, & contumeliis, & confusione: cum non sit Deo dignus qui cum erubescit coram hominibus *Luc. 9, 28* confiteri, vel etiam imitari, cum gloria magna sit seruo sequi dominum suum. Eodem modo sciẽdum de omnibus quæ à Deo suscepimus, de intellectu mentis, de ingenio, & de corpore & membris eius, & de substantia temporali & honore & potestate, & de tempore quo viuimus, & omnibus quæ in mundo seruiunt homini. Omnia hæc data sunt nobis, vt inde seruiamus Creatori nostro, & nobis vitam mereamur æternam, & proximos nobiscum trahamus ad vitam. Sed econtrã nos omnia quæ ad vsum vitæ vel meritum gloriæ accepimus, ad vsum conuertimus culpe: ideo cuncta nobis ad vsum vertuntur ultionis, siue per pœnam, siue per pœnitẽtiam. Per pœnam videlicet vt cum caro tentat nos vel affectus carnalis, & appetitus inordinati affligunt nos, vel substantia exterior auferitur nobis, vel aëris intemperies vel terræ sterilitas vel corporis infirmitas

M 2 nos

Sap. II, 17

nos excruciant; vel aliter affligimur, ut per que peccauimus, per hæc & puniamur. At si voluntariè pro Deo toleramus, purgamur à peccatis, & coronamur pro patientia & bona voluntate. Si autem inuitè, nihilominus oportet nos puniri vel hîc vel in futuro: & per impatientiam augemus culpam, & per consequens etiam meritum pœnæ.

De singulorum vitiorum natura & descriptione.

CAP. XXIII.

Virtus
quid.

Vitium
quid.

Cap. 9. in
initio.

1. Tim. 1,
17.

NUNC de singulorum vitiorum natura vel descriptione aliqua consideremus, & de remediis quibus curantur; cum virtus aliud non sit quàm vitiorum perfecta curatio, vel carentia vitij, secùdum quod istam materiam respicit. Quia si vitium inordinatus est motus vel affectus naturalis corruptus; eius contrarium virtus est, affectus vel appetitus ordinatus ad id & secundum id, ad quod à bono conditore datus fuit, ut antè patuit in exemplis. Superbia triplex est, ut supra dictum est: cum aut homo plus placet sibi quàm debet, & maiorem se existimat quàm sit in veritate: aut cum aliis placere desiderat & studet amore propriæ gloriæ volens magnus reputari & honorari & laudari: cum soli Deo honor & gloria propriè debeatur, qui solus essentialiter bonus est, & à quo habetur omne bonum. Unde quicquid gloriæ nobis vsurpamus, Deo furamur, imò decipimus nos attribuentes nobis quod non est nostrum: sicut meretrix mentitur se honestam & formosam, cum nō sit. Hęc inanis gloria est, quia vacua veritate & utilitate salutis. Tertia est, cum vult aliis præeminere singularitate glorię vel dominio, prælatione & impe-

imperio, & despicit ceteros & deprimit. Decipitur autem quadrupliciter: vel putans se habere quod non habet, vel plus habere quam habet, aut singulariter præ ceteris habere, aut ex se, vel pro meritis suis habere.

De tribus quæ expellunt vitia.

CAP. XXIIII.

TRIA sunt autem quæ vitia à nobis expellunt, & virtutes operantur: scilicet gratia Dei, industria propria, & necessitas. Gratia Dei infundit virtutes: industria cooperatur gratiæ ex libero arbitrio: & necessitas conuertit in virtutem. Sine necessitate sæpe, sed sine gratia nunquam potest esse virtus, & sine liberi arbitrij cōsensu. Quibusdam infundit gratia virtutes cum modico vel nullo labore industriae propriae: licet non sine consensu voluntatis, cum sine consensu voluntatis nullum sit meritum: sicut illis quos præuenit Deus in benedictionibus dulcedinis suæ. Qui de luce, id est, diluculo incipientis ætatis, capacis intelligentiæ vigilauerit ad illam, nō laborabit: assistentem enim foribus suis inueniet illā, id est, gratiam sapientiæ & virtutis. Sic Apostolos & alios quandoque, maximè in primitiua ecclesia legimus repente Spiritu sancto repletos, ad virtutes & dona & diuersa charismata Spiritus sancti attigisse. Gratia excitat voluntatem, & instruit & roborat, vt industria agat ad profectum salutis. Necessitas autem, alia est, cui se homo voluntariè subiicit; vt qui obligat se voto ad obedientiam, castitatem, paupertatem & similia: vel vt vadant ad infideles prædicare: si illis postea euenit aliquid agere vel pati quod libenter euaderent, videntur necessitate cogi, quæ tamen voluntaria est, quia ad hoc sponte

Gratia vt
expellat
vitia.

Sap. 6, 15

Necessitas
vitia fugit.

se obrulerunt, & potius pati volunt quam à proposito resilire. Alia est coacta, quam homo inuitus tolerat, nec tamen potest effugere: vt paupertas seculi, infirmitas corporis, despectio, persecutio, tentationes, vel alia tribulationes diuersa: quas licet primò homo inuoluntariè toleret & cum murmure, tamè postea cum videat eas esse inuitabiles, incipit quandoque voluntatè flectere & facere de necessitate virtutem. & tunc incipit mereri: & cooperatur illa necessitas ad magnum profectū virtutum, ad quas vix aliter perueniret. Et hoc est quod dicitur de quibusdam, Compelle intrare. Et illud quod orat Ecclesia Deum, Et ad te nostras etiam rebelles compelle propitius voluntates: fac de inuoluntariis voluntarios, ad ea quæ scis nobis expedire: etiam per aduersa, cum nolumus te in prosperis sequi. Industria in tribus consistit, in prouida consideratione, in labore conatus, & in perseueranti diligentia. Per ista tria, adiuuante gratia, vitia subiugantur & virtutes obtinètur. Sed gratia quosdam ita præuenit, vt aut multa facilitate, imò cum multa suauitate faciant bonum, & declinent à malo: aut ita accendit volūtatem, vt cum magno feruore quæque facièda promptè aggrediantur, quamuis dura ac difficilia. Quosdam verò ita sibi quodammodo relinquit, vt quicquid boni agere debent, necesse habent se stimulis & calcaribus pungere quasi pigrum animal: vt grauior sit eis difficultas superandi torporem cordis, quam laborem actionis sustinendi. Isti etsi non habent desiderium feruēs ad currendum post Dominum, habent tamen desiderium desiderij, orantes se trahi cum sponsa; quasi qui agilitatem currendi non habent. iuxta illud; Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Volunta-

Luc. 14, 23

*Industria
quoque
subiugan-
tur vitia.*

Cant. 1, 4

*Psal. 118,
30.*

luntatem bonam habent, sed pigram & tepidam, non feruentem. Primum felicius est, secundum laboriosius. Quod autem horum maioris sit meriti, puto neminem perfecte aestimare posse, nisi eum qui ^{ad spiritum} statuum ponderator ^{tuum} est, scilicet Deum. Quia secundi si feliciter luctando vincunt seipso, ut per consuetudinem sui potentes fiant, magnæ virtutis est. Primi maiori indigent cautela ne seducantur: quia diuitiæ faciliter acquisite prodigalius solent effundi, quam quæ paulatim & cum difficultate elaborantur. Secundi antequam perfecte vincant difficultatis tentationem, sæpe quasi lassati vel terribi ex labore desperant de victoria, & de peruentione ad finem quò tendunt, & remittunt studium perfectionis: & ad alias occupationes se conuertunt, quasi diffidentes Deo, quòd velit eos introducere in terram promissionis, per quam significatur perfectio puritatis. Sicut filij Israël in deserto tædio laboris & difficultatis de superâdis hostibus detraxerunt terræ promissionis: & mortui sunt in deserto præter paucissimos, hoc est, præter Caleb & Iosue, qui designant eos qui cautè & viriliter per tentationes pertranseunt vsque in finem perseverando. Ideo inter tot de seculo quasi de Aegypto egressos, tam pauci perueniunt ad consummatam perfectionem: quia aut seducti callidis deceptionibus inimici, aut tædio laboris & difficultatis fracti, viam perfectionis deserunt, vel aggredi non præsumunt.

De generalibus remediis contra vitia.

CAP. XXV.

QVAEDAM etiam sunt generalia remedia contra vitia expugnanda & virtutes obtinendas, quædam specialia, aliqua singularia;

M 4

laria;

laria; ut contra luxuriam, fugere feminas, viros, & similia. quædam autem sunt quæ citò & perfectè ducunt hominem ad sanitatem mentis, quædam tardius & imperfectius. Efficaciora remedia contra omnia vitia sunt ista. Primum paupertas; ut in omnibus penuriam patiaris, non solum in his quæ desideras, quia illa est omnium etiam ditissimorum qui plus cupiunt quam habent; sed etiam in his quibus necessario indiges, in victu, vestitu, hospicio, ministris & similibus. Secundum est despectio hominum; ut sis cõtempus, ut vilipendaris, & non cureris, & in nullo singulariter honoreris: sed potius confundaris, exprobreris & vitupereris. & hoc sæpe ab amicis, donec tumor elationis penitus in te cõprimatur. Nonne vides quanta mendici tolerant à diuitibus, & quam patienter? quod non facerent si haberent diuitias vel honores. Tertium est strenuum magisterium: ut cogaris facere quod inuitissime faceres, & dimittere quod libenter faceres: & nihil habere nisi quod tibi datur, nihil agere nisi quod tibi iubetur: nec loqui nec esse nisi ad nutum alterius: & nihil dissimuletur quicquid negligis, quin asperè reprehendaris & puniaris, donec curvitas propriæ voluntatis plenè in te ad formam rectitudinis reflectatur. Quartum est elongatio à consortio secularium: quia sicut aqua turbata si ponatur seorsum à frequentia transeuntium, purificatur magis: ita mens religiosi à seculo sequestrata minus afficitur circa terrena, & celestia magis desiderare nititur, & purius intelligere & facilius inhærere de eis cogitando. Quintum est frequens oratio: quia oratio eleuat mentem supra se ad Deum, & imperrat ab ipso curationem languoris vitiorum & sanitatem virtutum. Sextum est qualibet afflictio vel tribula-

Efficacissima remedia contra vitia.

Simile elegans.

bulatio aduersitatis: vt labor, infirmitas, persecutio, tērationes, infamia, & similia. Quia sicut lima purgat & splēdere facit metallum: ita tribulatio & angustia & afflictio abradit rubiginem vitiorū. vnde Gregorius: Qui desiderat plenē vitia vincere, studeat humiliter purgationis suæ flagella tolerare.] Si autem primò est amara ad sustinendum aduersitas, per consuetudinem continuam fit de die in diē tolerabilior, quousque iam non curetur vel etiam diligatur propter profectum sanitatis, quæ inde prouenire sentitur. Exemplum de cauterio, quod primò acerbum est, sed emortua carne iam non dolet, & superfluos humores educit. Vnde orat Propheta, Proba me Domine & tenta me: vire renes meos & cor meum. Septimum est continua mortis & operum retributionis mediatio, quæ facit vitia timere, & virtutibus insistere. Sicut autem arte medicinæ contraria contrariis curantur, ita vitia contrariis exercitiorum remediis sanantur: vt superbia humiliatione, gula sobrietate, impatientia aduersitate, & sic de cæteris.

Hom. 25. in
Euang.

Psal. 25. 2

De remediis specialibus singulorum vitiorum.

CAP. XXVI.

NVNC ergo de specialibus remediis singulorum vitiorum videndum est; quæ si non omnia possumus scire vel describere, pauca tamen de pluribus cōsideremus: sicut pauperes qui nō possunt multas medicinarum diuersitates & efficaces habere, conficiunt de vilibus herbis ynguenta quibus liniunt dolores suos.

M. S. De

Nolle se-
ipsum, effi-
cax reme-
dium con-
tra super-
biam.

PRIMUM superbiae remedium est, con-
sideratio propriae vilitatis tam in corpore
quàm in anima: tam illius quæ nobis cum cæ-
teris communis est, quàm illius quæ in nobis
singulariter agnoscimus in occulto vel in aper-
to, siue sit naturalis siue accidentalis. Consi-
dera vilitates & infirmitates corporis: quid
fuimus, quomodo concepti sumus, quomodo
in utero nutriti & nati: quid sumus intrinse-
cùs sub cute, quæ sordes ebulliunt per apertu-
ras, quàm facile deperit quicquid in nobis
pulchrum est, & validum apparet; quod mors
semper propinquat, & quales post mortem eri-
mus. Item quod exteriores honores non sunt
nostri naturaliter. Diuitiæ terra sunt, & de
terra tolluntur: ut pecuniæ, possessiones: & ho-
nores non impenduntur homini pro se, sed
pro questu qui inde speratur. Sicut vultures &
canes accurrunt ad cadaver quàm diu sperant
inde satiari: sed cum totum corrose rint quod
nisi sicca ossa remanent, tunc relinquunt ca-
daver. Item bona mentis nostræ non sunt no-
stra, sed dona Dei: & rationem inde reddituri
sumus districtè: ut sunt scientia, ingenium,
virtutes. Mala nostra purè mala sunt, & ex
pluribus circumstantiis grauiora, & grauius sup-
pliciis digna. Bona nostra nõ purè bona sunt,
sed multipliciter imperfecta: ut pigriria, desi-
dia, vana gloria, hypocrisis, tepiditas, & vanæ
cogitationes, & imperseuerantia, & cætera vi-
tia sæpe vitiant bona opera nostra quæ faci-
mus, & maculant sacrificium nostrum tam
actionum quàm orationum, ut minus sit Deo
acceptum, & minus nobis meritorium. Item
expo-

expositi sumus pluribus periculis & æternæ dānationi: & pluribus vitiis & peccatis onerati & miseris subiecti. Vnde ergo superbit terra & cinis homo tam vilis? Secundum est exercere se in humilibus operibus, vilibus & despectis officiis, & rusticanis laboribus: humili habitu incedere, humiles mores & verba habere, locum nouissimum eligere, nihil iactantia & ostentationis prætere. Hæc & his similia cum in consuetudinem versa fuerint, mentem ad humilitatem inclinant. Si autem vana gloria vel superbia pulsat mentem, pro huiusmodi humiliatione, hoc est, ex nouitate vel raritate huius humiliationis iam per longum usum ista vanitas euanescit, vt legitur in Psal. In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros. Tertium est quod superiores & meliores se debet attendere tam homines, quam ipsum Iesum Christum Deum & hominem, vt eorum comparatione sibimet vilescat homo, qui se aliquid esse putat, sicut locusta ad gigantem; calculus ad mortem, gutta ad flumen: & hoc tam in faciendo bona quam patiendo aduersa. Pannosus garsio vilescit inter purpuratos: sic nos debiles in virtutibus respectu maiorum & sanctorum, siue ante nos fuerint siue nobiscum.

Eccl. 10, 9
Humilia
exercitia
vsurpades

Psal. 59, 24

De triplici inuidia.

CAP. XXVIII.

INVIDIA triplex est. Prima, non gaudere de bonis alterius, & non dolere de malis eius. Et hoc est contra charitatem proximi, quem tenemur diligere sicut nosmetipsos: cum nemo de proprio bono non gaudeat, vel de malo non doleat. Secunda est dolere & torqueri in bonis alterius, & gaudere & optare ma-
lum

lum eius ex odio personæ. Nam qui dolet de prosperitate temporali alicuius, vel gaudet de aduersitate eius, quia videt eidem expedire vel communi vtilitati aliorum, non ex odio personæ: non est inuidiæ deputandum. Sicut iustus iudex destruit malefactores, ne vel ipsi grauius damnentur si diutius in malis prosperentur, vel per eos pax communis turbetur. Tertia est, insuper promouere malum alterius verbis & factis, & bonum impedire vel deprimerere. Grauis inuidia est, malum pro malo reddere: Grauior autem odire illum qui nihil nocuit tibi: Grauiissima autem, malum pro bono restituere, vel odio habere aliquem quia bonus est, sicut Iudæi Christum. Item malum est aliquem lædere in rebus, vel honoribus, peius in corpore, pessimum autem imò diabolicum lædere & nocere alicui in anima quo ad salutem æternam. Item negare indigenti beneficium, peccatum est, licet sit inimicus: non impedire autem malum eius cum posset, grauius. Perfectorum est bonum inimici diligere, & promouere etiam ex affectu. Quidam putant se innocentes si negant illis quos non diligunt salutationem suam: sed examinent se quomodo esurienti inimico cibum ministrarent, si salutationem quam sine damno dare possunt, negant, maximè si desideret & affectet. Ideo autem inuidia vel odium Deo contraria sunt: quia singulariter charitati, quæ Deus est, opposita sunt, & commune bonum quod Dei largitas omnibus æqualiter creauit, inuidet: & eos odit quos Deus creauit & redemit & diligit, de quibus spes est quòd ad vitam æternam perueniant.

PROV. 25, 21

De

De remediis inuidia.

CAP. XXIX.

PRIMUM remedium cōtra inuidiam est, quod etiam summum est, nihil amare & cupere eorū quæ mūdus amat, id est, diuitias, honores, voluptates. Tēporalia enim quo pluries diuidūtur; eo partes minores fiunt: & qui ea appetit, inuidet aliis ea habentibus, dum necesse est alium carere quod alter habet. Cælestia autem & diuina, quo plures participant, eo magis dilatantur & abundant: vt virtutes & sapientia, & dona Spiritus sancti, & similia, quæ participatione non minuuntur. Secundum est, cogitare quòd si alius non haberet illud vnde ei inuides, tamen tu non haberes: vnde nec inuideas alteri, quod sine dāno tuo habet, ne frustra de aliena felicitate torquearis. Remedium contra odium est, timere vindictam Dei, qui non remittit homini peccata sua quàm diu ipse tenet odium ad proximum suum. Tertium est, cogitare quòd quandoque oportet cum proximo reconciliari, si vult saluari. Vnde melius est hoc citò fieri quàm tardius, ne homo sit in periculo damnationis, & perdat bona quæ interim operatur. Futuri enim domestici in domo Patris cælestis, hīc debēt æternæ pacis fœdus inchoare: quia quāto hic feruentior dilectio, tātò illic erit iucundior fruitio æternæ pacis. Quartum est, vt studeas illi qui magis est tibi contrarius, obsequentior esse & affabilior. Per hoc enim lenis cor eius si est intelligens, vel saltem cor tuum. Noli vinci à malo: sed vince in bono malum. *Rom. 12. 21*

Quid prodest homini diu meminisse iniuriarum, nisi vt amplius inquietet & affligat semetipsum? Sufficit dici malitia sua. Tanta *Mat. 6. 34*

inuis enim

enim sunt nobis molesta, quantumcūque studeamus in nobis esse pacifici: quòd si super hæc volumus ea nobis aggrauare per odij & rancoris conseruationem, citius obruemur quàm omnia resistendo vincamus. Potius iuxta Apostolum dare locum iræ debemus, & cedere, & non resistere malo, malum pro malo reddendo. Quia si velimus omnes opprimere quos aduersarios patimur, iterum alij insurgent, & nos prius succumbemus quàm omnes eliminemus. Qui seipsum per paciẽtiam vincit, omnes aduersarios superat. Bellabunt aduersum te, sed non praualebunt. Exemplum in sanctis martyribus. Odium aliquando generatur ex ira diu retenta.

De ira.

CAP. XXX.

IRÆ triplex est qualitas. Prima subito & lexi facili causa moueri, vt ex leui facto vel verbo vel etiam ex vana suspitione. Aliquando etiam contra insensata commouemur, & irascimur brutis & lapidi & ligno vel calamo, & huiusmodi sine ratione. Secūda est vehementer inflammari. Aliquādo enim ira tantum in corde accenditur, quòd etiam facies inflammatur & deformatur. Aliquando etiam gestus & mores mobilitate quadam notabili agitantur, ex qua interior animi commotio demonstratur: vt sternutatio narium, pallor vel robor vultus, depressio palpebrarum, tremor labiorum, inquietudo totius corporis. Aliquando per verba erumpit vel clamores, per conuitia, contumelias, maledicta, & minas, periuria, & blasphemias. Aliquando quasi febris concutit corpus, vel quasi phrenesis mentē in furorem vertit. Aliquando manus mouet ad lædendum alium

alium vel seipsum : ita ut sibimet aliquando manus iniiciat , vel ea quæ parauerat , abiiciat vel destruat. Aliquando non sinit admittere quæ sibi vtilia sunt , ut cibum vel aliud commodum. Et multa huiusmodi ira operatur , & pacem cordis turbat , & rationem obnubilat , & memoriam cõfundit. Et sicut fumus hospitem *Simile.* de domo expellit : ita ira Spiritum sanctum qui super quietum quiescere tantummodo quærit , de cordis habitaculo excludit. Tertia qualitas iræ est , diuturna commotio , quæ aliquando rancorem fouet. Quidam habent de prima qualitate magis , & minus de secunda & tertia , quidam de secunda magis , quidam de tertia : quidam abundant duabus ipsarum : quidam verò omnibus tribus , & hi pessimi sunt. Ira contrariatur virtuti mansuetudinis , patientiæ , & mititatis , & dehonestat disciplinã morum : & facit inconsideratum , quia nec Deum timet nec hominem veretur. Ira etiam non habet misericordiam , nec humilitatem præterdit , & excæcat intellectum : & sicut fumus nocet oculis , sic ira cordi.

De remediis iræ.

CAP. XXXI.

REMEDIA iræ. Primùm prouida præmeditatio illorum quæ possunt occurrere , tam verborum quàm factorum cõtrariorum : ut ante pugnam se homo ad patientiam præparet , & hostem quasi in insidijs paratus expectet : ut eo minus perturbent venientia quo fuerint antè præuisa. Qui enim debent in bello pugnare , ante pugnam solent artem pugnandi exercitãdo addiscere : ut ictus aduersarij sciãt scuto excipere , ne improvidi vulnerentur & superentur. Nam qui tunc primò vult armari

quando

quando iam hostes irruunt super eum; nec spatium dabitur ei ad munendum se, nec etiam praestupore consilium inueniet quod euadat. Secundum est, os comprimere tacendo, & accensam flammam irae in corde suffocare: ne si euaporare permittatur, increascit & alios incendat, sicut de igne materiali saepius experimur. Ad hoc enim duo ostia Deus linguae dedit, dentes & labia: ne facile profiliat ad nocendum, maxime cum intus accensa fuerit igne furoris. Facito ostia ori tuo. Et, Pone Domine ori meo custodiam, ut non delinquam, &c. Tertium est conuertere se ad alia negotia quibus cor occupetur, loquendo vel alia tractando, ut sic obliuiscatur commotionis suae: sicut qui vult extinguere ignem, subtrahit stipites ardentis, ut sic diuisus deficiat materia per partes ei subtracta. Cum defecerint ligna, extinguetur ignis. Quartum remedium est, uerecundia, qua homo modestus erubescit disciplinae suae detrimentum incurrere, & alios scandalizare: & vim facit sibi met reprimendo iram vel etiam alios inordinatos motus, ne honestatis suae dispendia patiat. sic etiam timor reprimit iram. Sicut videmus in seruis, qui a dominis suis saepe dure castigantur, nec audent leuiter contra murmurare, ne forte peiora eis inferantur. Si hoc potest timor humanus, quanto magis timor Dei si uere insit menti, & maxime amor ipsius boni. Tam potens est quisque malo resistere, quantum amor boni in cordis eius affectu conualuerit. Quintum est, assuefacere se statim (cum sentitur commotio) admittere consilia prudentiae, perpendendo quam nociua sit iracundia, quae laedit conscientiam, confundit famam, alios scandalizat, cor inquietat, Spiritum sanctum effugit, tormenta meretur: & etiam quod illud pro quo irascimur, iam

Linguae
duo ostia.

Ecclesi. 28,
Psalm. 140, 3

Prou. 26,

Malo resistitur, si
bonum diligitur.

iam ineuitabile est, si factum est: & quòd nihil proficimus irascendo, nisi quòd malum duplicamus. Tanta enim in hoc seculo occurrunt aduersa, quòd si etiam omnem diligentiam apponimus, qualiter ea nobismet mitigemus leuiter patiendo; tamē vix omnia portabimus: quanto magis si voluerimus ea nobis exaggerare per impatientiam, & retinere in corde per rancorem: si ea nolimus expellere, vt euanescent sicut fumus, antè obruemur & suffocabimur quàm possimus omnia resistendo superare: sicut illi qui continuum fluxum reumatis non excreant, suffocantur. Ad quid volumus verba contumeliosa contra nos prolata retinere, quæ iam cum aura transierunt? quæ nihil nocuerunt nobis quantum fuit in eis; nec in rebus, nec in corpore; nec gratiam Dei à nobis auferunt, nec honores apud homines, si nos per impatientiam non offendimus nosmetipsos. Imò magis grati sumus Deo & hominibus, si contumelias patimur, quàm si nihil pateremur aduersi. Sic æstimemus verba maledicorum & detractorum, sicut latratus canum vel clamores anserum, quos contra nos audimus & non curamus. Qui alterum contumeliosè vituperat, seipsum magis quàm illum dehonestat. Ecce aliquando in itinere intemperies aëris affligit nos; & cum euaserimus lætamur, & tristitiæ prioris obliuiscimur, nec adiicimus vt iteratò cōtristemus nos de priori incommodo, quod præterijt: sic etiã debemus præteritarum obliuisci iniuriarum ac si non fuerint, & gaudere quòd sustinuimus. quia cum tribulatio pertransierit, meritum eius adhuc manet. Cogitare etiam debemus, quòd nemo in hac vita sine aduersitate uiuit: & qui seculo seruiunt, sæpius grauiora tolerant. Item quanta sancti sustinuerūt, & martyres, maxi-

Verba maledicorum
latratus
canum.

N

mē

194 S. BONAVENTURAE
me & super omnes ipse Dominus noster Iesus
Christus. Et si ipse tanta passus est pro nobis,
non est indignum si nos aliqua toleramus pro
ipso, & pro magna gloria nostra, & pro merito
peccatorum nostrorum, pro quibus vtilius hic
modica pati debemus, quam in futuro pluri-
ma & acerbiora. Hæc & his similia prudenter
& sæpe cogitando, impetum iracundiæ & im-
patientiæ facilius superamus.

De acedia.

CAP. XXXII.

ACEDIAE vitium tres habet species.
Prima est quædam amaritudo mentis,
qua nihil lætum vel salubre libet, tædio pasci-
tur, fastidit hominum consortium. Hæc est
quam Apostolus seculi tristitiam appellat, quæ
mortem operatur, prociuis in desperationem
& diffidentiam, proua ad suspiciones: quæ pa-
tientem aliquando instigat ad necem sui ipsius,
luctu irrationabili oppressa. Hæc aliquando
nascitur ex præcedenti impatientia, aliquan-
do ex retardato & impedito desiderio cupitæ
rei, aliquando ex prædominãtibus melanco-
licis humoribus: & tunc medicorum est adhi-
bere remedium potius quam religiosorum vel
Theologorum. Secunda est tepor quidam pi-
gredinis qui somnum amat, & omnia com-
moda corporis: horret labores, fugit aspera
quæque, vitat operationem, otio delectatur.
Hæc est propriè pigritia. Tertia est quæ solum
fastidit ea quæ Dei sunt: & ad omnia alia agi-
lis est & alacris. Oratio est ei insipida & à lau-
dibus Dei se absentat, vbi cautè potest & au-
det, festinat implere velociter orationes debi-
tas: & ne nimis afficiatur tædio earum, assumit
interim alias cogitationes vel occupationes
quæ

2. Cor. 7, 10

Petrus

quibus intendat donec perficiat horas vel orationes consuetas: rumoribus pascitur, ludis delectatur, excogitat negotia quibus occupetur. Nihil magis est ei onerosum quam Deo intendere, & his quæ spectant ad studium & profectum spiritualem. Cella ei carcer est, euagari autem tam corpore quam mente extra claustrum diligit, & quarit multifarias occasiones. Omnis rigor disciplinæ spiritualis grauis est ei, & murmurat & conqueritur de duritia prelatorum & disciplina zelantium. Hoc acediæ *Nota* vitium, signum est ingratitude: quia tanta beneficia contulit nobis Dominus & confert quotidie, quòd fidelem seruum eius deberet nunquam ab eius laude cessare, nunquam eius obsequium fastidire. Item spoliat nos multis meritis & præmiis in celo. Tantam enim gloriam omni hora negligimus, quanta bonam interim facere possemus, si otiosè eam transigimus: & nulla vel modica hora præterit quæ non mereamur vel demereamur. Cum in multis offendimus Deum, conueniens est ut tempus quod adhuc restat nobis ad viuendum, tanto melius expendamus, & redimamus tempus quod malè amisimus.

De remediis acediæ.

CAP. XXXIII.

REMEDIA acediæ. Primum & efficacius, cogere se ad ea spiritualia studia quæ maximè fastidit homo, & præcipuè ad orationem & celebrationem diuinorum, tam diu quousque per Dei gratiam vertatur nobis in obligationem. Si autem differatur talis gratia, nihilominus de labore luctaminis meritum accrescit & virtus roboratur, & per consuetudinem magis ac magis tædium minuitur. Deus enim

non requirit à nobis quod non dedit, scilicet gratiam deuotionis: sed hoc vult vt eam queramus, & cum dederit reseruemus, & gratias ei agamus. Possibile est enim, aliquem multo plus mereri in * pœna laboris pro obtinenda deuotione etiam si nō proficit, quàm si multæ deuotionis foret sine labore: quia de isto posset forsitan extolli, & meritum diminui: de illo autem cor humiliatur, & meritum conseruatur. Contra tristitiam autem maximè valet frequens memoria benignitatis Dei & intuitus beneficiorum eius: cōtra cuius bonitatem peccata omnium nostrum sunt velut gutta ad mare. Item esse libèter cum bona societate; maximè vbi de Deo sæpe loquuntur deuotè.

Item illud Iacobi, Tristatur aliquis in vobis, oret æquo animo & psallat. sic enim cor hilarescit, & spiritus tristitiæ effugatur: sicut psallente Dauid, spiritus malus à Saul recedebat.

Occupatio etiam prodest tristibus, vt obliuiscantur tristitiæ. Pigris utilis est laboris exercitatio, & consuetudo incommodi, cogente strenuo magisterio, ne possint remissè agere præ tædio laboris, nisi debilitas sit in causa.

Item contra tædiū cordis, valet varietas actionis, vt ab vno transeat ad aliud opus bonum.

Seruus Dei in his quatuor exercitiis debet versari vt Deo intendat, orando, psallendo, meditando, studendo deuotioni: aut de Deo tractet legendo, studendo, secum conferendo, discendo, docendo: aut pro Deo laboret operando, seruiendo, corpus castigando, & virtutibus studendo: aut corporis refectioni moderatè indulgendo, quiescendo, dormiendo, cibum vel potum sumendo, ad hoc vt corpus possit spiritui seruire. Panis & disciplina & opus seruo. Panis ad sustentationem, disciplina ad correctionem, opus ad exercitacionē. Asinus indi-

2^a pugna

Iacobi 5, 13

1. Reg. 16,

23^a

Exercitia
Religioso-
rum qua-
tuor.

Psalmi. 33, 25

get

DE PROF. RELIG. LIB. I. 197
get pabulo ne deficiat; onere, ne lasciuiat otio-
sus: virga eget qua impellatur, ne pigre ambu-
let vel deuict. Grauis accidia est, negligentex
persoluere ea ad quæ quis tenetur; grauior
prætermittete omnino ex tædio; grauissima
alios impedire, & à bono retrahere, nec posse
aliorum bona studia æquo animo sustinere.

De auaritia.

CAP. XXXIIII.

AUARITIA tres habet species. Prima
est anxia cupido habendi vel acquirendi
temporalia, siue sequatur effectus, siue non: &
sic potest auarus etiam esse pauper, qui modi-
cum habet, vel etiam nihil. Secunda tenacitas
conseruandi habita, quæ non permittit ea ero-
gari in pias causas, vel in vsus necessarios con-
gruè expendi, nisi cum animi dolore. Tertia
est augere diuitias, & vndecunque acquirere,
etiam de iniusto & turpi quæstu, vt furto, rapi-
na, fraude, vsura & aliis inhonestis modis.
Quidam laborant in prima specie, quidam in
secunda, quidam in tertia, quidam in duabus,
quidam in omnibus. Hoc vitium videtur spe-
cialiter contra naturam esse, & ex sola praua
consuetudine vel corrupta volûtate inolitum.
Quod ex hoc probatur, quia mundus multo
tempore caruit hoc vitio: & aliquæ gentes ad-
huc putantur ab eo immunes esse vel fuisse, si-
cut Gymnosophistæ. Item quia multi seculo
perfectè renuntiantes, cum ab aliis vitiis sæ-
pius impugnentur, ab hoc nunquam deinceps
pulsantur, nisi fortè propria misera voluntate
se ei subiiciant. Qui autem semel eius laqueo
se alligari permiserit, vix vnquam de cætero
ab eius cõpede liber erit. Vnde videmus Reli-
giosos quosdam post primam seculi abrenun-
tiationem

Auaritia
contra na-
turam est.

tiationem, qua ab eius laqueis crepti fuerant, rursus inuolui auaritiæ retribus, & insatiabiliter sitire res alienas, qui prius proprias contempserant propter Deum. Sic Iudas omnibus suis renuntiauerat: postea fur factus est, & loculos habens, Dominum maiestatis vendidit, & laqueo se suspendit.

Joan. 12, 6
Mat. 27, 5

De remediis auaritiæ.

CAP. XXXV.

REMEDIA auaritiæ. Primum, omnia pro Christo relinquere, & sub alterius regimine viuere, & si qua habuerit, ei plene resignare; & in nullo sui iuris esse, sicut in primitiua Ecclesia fideles sub Apostolis erant, & in monastriis bene ordinatis claustrales. hoc est efficacius auaritiæ remedium: sicut Dominus docuit, Qui non renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Item, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Secundum est, considerare omnes perplexitates diuitiarum, & laqueos auaritiæ, & paupertatis libertatem & utilitatem. Diuitiæ enim periculosè acquiruntur; & cum labore & cum multa sollicitudine conseruantur: quia multorum inuidiæ patent, furum, raptorum, potentum, fraudulentorum. Vbi multæ sunt opes, ibi multi qui comedunt eas, tam consumētium quàm subtrahentium: à nullo securus diues, nec ab extraneis, nec à proximis. Sic est diues in medio cupidorum, sicut carnifex in medio canum famelicorum. Diuitiæ diu colliguntur, citò amittuntur. Multiplicatæ non minuunt, sed augent sitim auaritiæ, sicut potus hydropico. Quid ergo queris vnde plus crucieris? Affligunt nodum habitæ, etiam habitæ & amissæ. Pauca sufficiunt necessari-

Mat. 2, 41.
Mat. 4, 34

Zuc. 14, 33

Mat. 19, 21

Eccles. 9, 10.

cessitati. Mors citò rapit ab eis. Pœnas eternas
 amatoribus suis lucrantur. Ab his omni-
 bus libera est paupertas. Rapinas nolite con- *psal. 61, 13*
 cupiscere: diuitiæ si affluant, nolite cor appo-
 nere. Fructus diuitiarum est largitas eleemo-
 synarum: sine qua infructuosæ sunt & pericu-
 losæ. Diuitiæ conseruatæ, in malum domini *Eccles. 5, 12*
 sui cedent. Semen accumulatum putrescit, se-
 minatum fructificat. Tertium remedium est,
 confidentia de Deo, qui non derelinquit spe-
 rantes in se. iuxta promissum ipsius: Nolite *Mat. 6, 32*
 solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut
 quid bibemus, aut quo operiemur? hæc enim
 omnia Gentes inquirunt: scit enim Pater ve-
 ster cœlestis quia his omnibus indigetis. Qui
 enim sic fecit hominem vt alimētis indigeat,
 non patietur eum perire per necessariorum
 subtractionē, si eius curæ se cōmittat. Quartum *Mat. 6, 33*
 primū regnum Dei & iustitiā eius, & omnia
 necessaria corporis adiciētur vobis. Nam qui
 libenter vult homini dare cœlestia & maxima,
 quomodo neget ei minima, id est, terrestria?
 Si enim mali & crudeles homines, imò bestię
 & bruta, filios suos nutriūt, multo magis opti-
 mus & verus Dominus filios suos non dese-
 ret: qui etiam benignus est super ingratos &
 malos, quanto magis super bonos qui omnem
 sollicitudinem suam in eum proiciunt? Non *psal. 36, 25*
 vidi iustum derelictum, neque semē eius quæ-
 rens panem. Vnum de tribus à Deo speran- *Observa*
 dum est avaritiam proicientibus pro Deo:
 quia aut procurabit homini necessaria, aut cū
 parco victu & penuria dabit homini vires,
 quas in abundantia posset habere; & hoc est
 iucundius de modico esse magis fortem: aut
 quod subtrahit corpori, refundet mēti in con-
 solatione spirituali: vt libenter careat corpora-
 li abundantia, quæ spiritualibus deliciis feli-
 cius

Mat. 5.3

cius recompensatur. Insuper magnam gloriam in caelo meretur patienter tolerata pro Christo temporalis penuria: quia, Beati pauperes spiritu, &c.

De gula.

CAP. XXXVI.

Casian. li.
5. de Spiri-
tu Gastri-
margia.
6. 23.

GVLAE quatuor sunt species. Prima, ante debitum tempus, vel saepius quam deceat comedere, praeter necessitate, more pecudum. Secunda, cum nimia aviditate & impetu quodam vorare, sicut lupi & canes famelici. Tertia, nimis se implere, potius quam reficere, & plus sumere quam sit necesse ex inconsideratione vel delectatione. Quarta, nimis lauta vel exquisita quaerere. Haec nutrit avaritiam, sicut prior pigritiam vel acediam. Qui delicata quaerit, cupit diuitias, ut possit habere quae appetit. Nimia vero ciborum repletio pigritiam reddit: quia vas plenum ponderosum efficitur. Hebetat etiam intellectum, & affectum devotionis obruit & refrigerat, & agilitas retardatur, & in somnum ducit superflua ciborum repletio.

De remediis gula.

CAP. XXXVII.

REMEDIA gulae. Contra primam speciem sufficit bona voluntas, ut nolit plus vel saepius comedere quam sit conveniens. Infirmis autem non est lex posita. Iuvenes vero & laborantes sicut exigit necessitas, discretè refici possunt, quando consuetudo vel ecclesiastica institutio non repugnat. Contra secundam utilis est disciplina verecundiae, ut modestè se habeat, & impetum refrænet. Item consideratio: quia inordinata & nimis festinata refectio naturam grauat & minus nutrit, & plus æquo vult.

vult. Eadem etiam consideratio valet contra tertiam speciem, qua nimis sumitur; & quia verè impedit à bono opere sicut supra dictum est. Efficacius tamen remedium est contra tertiam & quartam speciem, nō habere vnde possit gulæ satisfacere. Vnde quanto quis pauperior fuerit, tanto minùs in hac parte peccabit.

Hæc est secūdūm traditionem seniorum prima pugna, quā devincere nos oportet: & quā rominùs superata fuerit, tanto validiora sunt cætera vitia contra nos, & nos debiliores sumus contra ea. Per gulæ peccatum mors intravit in orbē. Vnde & Christū diabolus primitus per gulam tentavit, quasi per ianuā aliorū vitiorū aditum quæres ad vltiora. Contra quā prout etiā cōtra alias voluptates vitiosas cōsiderare debemus, quā citò pertransit, quā breuiter durat: & quādo trāfacta fuerit, sic est quasi nunquā fuerit. Vnde cū delectamenta mūdi & carnis appetis, pone in corde tuo ac si iam habueris & satiatus sis, & hora præterierit: quia voluptas præterita est quasi somniū noctis trāfactum, imò contemptibilior: quia malam conscientiam facit perpetrata voluptas, euitata verò lætam & securam. Valet etiam contra omnes aduersitatum turbationes, si ponas in corde tuo iam durante aduersitate, quòd ira debeat esse, & aliter esse non possit: & quòd voluntas Dei sit quòd ita est, & disposuerit, vt ita eueniret. Quod enim sponte quisque disponit, inde minùs turbatur si euenierit. Cū autem turbaris quòd non euenit quod optaueras vel speraueras, cogita quòd multa alia non eueniunt quæ prospera fuissent si euenissent, & tamen non turbaris quòd non eueniunt: quia de quibus cor hominis non disponit sibi gaudium si eueniant, de his etiam non tristatur si non eueniant, verbi gratia: Si speras crastino

Vide Cas-
sian. li. 5. de
Spiritu Ga.
strimargia.
6. 13. & 14.

Mat. 4. 3

In aduer-
sis & pro-
speris quo-
modo phi-
losophan-
dum.

N 5

habi-

habiturum bonum prandium, lætari: sed si
 fortè spes tua frustretur, turbaris, quia lætitia
 spei subtracta est. Sed si nihil speras, non trista-
 ris si non euenit: quia vidèris tibi nihil per-
 didisse, cum nihil habueris amittendum. Ho-
 mo enim virtutis, sic debet omnē spem suam
 & solatium in Deum ponere, vt nunquam ex
 toto figat animam in terrena consolatione: &
 quasi suspensum habeat desiderium ad omnia
 exteriora non fixum: sicut qui super glaciem
 incedit, leuiter ponit pedem tentando si crepi-
 ret, vt retrahat pedem ne submergatur. Cum
 ergo perdis aliquid quod diligis, pone in ani-
 mo tuo quasi nūquam habueris, & quasi som-
 nium fuerit quod videris habuisse, quòd tunc
 more suo euauerit & in nihilum redactum
 sit. Hoc orat Propheta cum affectu sibi inspi-
 rari, dicens: Velut somnium surgentium Do-
 mine in ciuitate tua imaginem ipsorum ad
 nihilum rediges.] Hoc est, redige memoriam
 istorum terrenorum in corde meo, quod est ci-
 uitas habitationis tuæ, ad nihilum: vt nihil re-
 putem esse vel fuisse quod pertransit, sicut
 somnium de stratu surgentium obliuioni tra-
 ditum nō curatur. Somnium est hæc vita ma-
 lis & stultis, qui putant se esse quod non sunt,
 id est, felices, & habere quod non habent. Et
 non sunt vera bona: quia falsa sunt quæ habent.
 Istæ considerationes non sunt phantasticæ di-
 cendæ, sed veræ & sapientes: quia faciūt men-
 tem tranquillam, & stabilem inter mundanæ
 prosperitatis & aduersitatis varietates. Cum
 ergo desideras quod nō habes, cogita quasi ha-
 bueris & iam fraudatus inde fueris, & modò
 pertransierit. Cum autem habes quod diligis,
 noli nimis inniti ei per delectationis affectū:
 sed cogita quòd citò pertransiet ista lætitia, &
 nihil post se relinquit, nisi vestigia dolorum, &
 debi-

In conso-
 latione ter-
 rena non
 figendus
 animus.

psal. 72, 10

Somnium
 vita hu-
 mana.

debitum suppliciorum. Cum ergo amittis quod amasti, æstima quasi nunquam habueris illud verè, sed tantum quasi in somno videris; vel in cogitatione imaginatus sis te talia habuisse: sicut imaginatur mihi quòd sim Rex Franciæ, & magnam gloriam & pompam & delicias & diuitias habeam: & post medicum Rex Angliæ debellet me, & capiat & spoliet me regno & gloria, & inanis remaneam ab omnibus. Si ergo peracta tali phantasia, grauitèr vellem turbari & tristari de illa regni phantastici amissione, vel si valde exhilarari voluiffem ex delectatione huiusmodi gloriæ phantasticæ habitæ; nonne stulta tristitia vel inanis gloria esset moueri de his quæ nunquam fuerunt vel erunt? Tales enim vanas læticias & tristitias semper habere possemus, imaginando nobiscum & fingendo quaslibet glorias & delectationes, & seconuersò tristitias & dolores; sicut solent quidam insani & lunatici quibusdam phantasiis delusi ex confusione cerebri, etiam sine apparente causa exteriori, modò ridere modò flere secundum imaginationes interiorius conceptas tristes vel lætas. Veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens, id est, viuens secundum hominem, non secundum Deum. Et quare? Veruntamen in imagine pertransit homo, velut in quadam imaginaria delusione, existimans se aliquid esse cum nihil sit: & ita nedum vanè extollitur, sed etiã frustra conturbatur vanis timoribus & mœroribus deiectus. Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea: quia ipse nescit an eis fruiturus sit, an alius cui fortè non debentur. Contra hoc sibimet Propheta consilium inuenerat dicens, Et nunc quæ est expectatio mea, nonne Dominus? & substantia mea apud te est? vbi iterum perdere non formido. *E*contra pone in animo

Psal. 38, 6

Ubi supra

animo tuo, de futura aduersitate non turbari: quia contingentia ita se habent, quòd possunt euenire vel nò euenire. Et saepe turbamus nos ante tempus timore illius quòd nūquam eueniet: sicut pueri aliquādo flent recordātes doloris, quē fortè haberent si parētes eorum moriantur, qui adhuc viui sunt, sani & incolumes. Quòd si etiam aduersitas certa futura est, tūc sufficit diei malitia sua, vt nō duplicemus nobis dolores præcedente angustia, cum sequens tribulatio per se satis excruciet. Hæc dico de temporali tribulatione, non de æterna, quam expedit nobis prætimere & præcauere. [Gregorius, Ante suppliciū de supplicio cogitate.] Instāte verò iam tribulatione vel aduersitate, considerāda est vtilitas aduersitatis: quomodo peccata purgat, cautos reddit à peccato, & subtrahit occasionem peccandi in multis: & exercet ad virtutes, ad humilitatem, & ad compassionem similia sustinentium, ad confugiendum sollicitiūs ad diuinum adiutoriū, ad experientiam diuinæ clementiæ, quæ tribulatis corde iuxta esse solet, & ad examinationē propriarum virtutum: quia in aduersitate plenius videmus quantum profecerimus in eis. Item ad maiorem gloriam promerendam & super omnia ad reddendum vicem Christo passo pro nobis. Transacta autem aduersitate gaude: quia euasisti sicut qui de naufragio euadit, vel de tempestate, & de via mala ad bonum hospitium peruēnit: & noli dupliciter te affligere rancore vel odio ex memoria iniuriarum contra illum à quo passus es: cogitans quòd si non meruisti apud illum vt te affligeret, tamen fortè meruisti apud Deum, vt puniri te permitteret; & ipse Deus iudex vsus est illo quasi tortore tuo ad iustitiam exequendam circa reum suum. Sic Assur virga furoris Domini

Rem. 40. in
Euang.

Isa. 10, 5

mini dicitur: quia eo usus est quasi virga ad dandam disciplinam seruo suo Israël peccanti. Et sicut virga post correctionem filij in ignem proiicitur, sic & illi ultores Dei tandem punientur, maximè qui non recto zelo & iustitia proximos persequuntur. His quasi per excessum tactis, qualiter te inter aduersa & prospera immobilem conserues, ne prosperitates te extollant vel aduersa deiiciant (quia aduersitas maximè versatur circa carentiã vel amissionem cupiti, & timorẽ vel tolerãtiã exosi) ad remedia & qualitates vitiorum considerandas redeamus. Non mediocriter autem valet ad morbos vitiorum sanandos, scire æquanimiter carere his quæ caro vel carnalis affectus appetit, & patienter sustinere & non pertimescere quæ horret & odit: sicut in medicina corporali, sanitati propinquat qui bene seruat dietam, & cauet à nociuis, & constanter recipit & sustinet amarũ poculum confectionis. Gregorius: Qui appetit plenè vitia vincere, studeat humiliter purgationis suæ flagella tolerare.] Scio & abundare & penuriã pati, & esurire & saturari, vbique & in omnibus instructus sum.

De luxuria.

CAP. XXXVIII.

LVXURIA quadruplex est. Prima in corde, quando homo immundas & lubricas cogitationes scienter & voluntariè, causa prauæ delectationis versat in cogitatione, sine repugnantia consensus. Peruersæ cogitationes separant à Deo. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœcharus est eam in corde suo. Secunda est cum citra opus generatiuum satiat se libidinosis gestibus, amplexando, osculando, palpando, impudicè respiciendo, loquendo & auscultando turpia, vt sola dele-

Hom. 15. in
Euan..

Philip. 4.
12.

Sap. 1. 3
Mat. 5. 28

delectatione praua, vel aliis meretriciis blanditiis carnali affectioni satisfaciat. Hæc tanto est grauior prima, quanto longius ad exteriores conatus causa prauæ delectationis est progressa. Si enim sola mens praua rea est in se per consensum malæ concupiscentiæ: quanto magis habens laxatis ad vltiora libidinis incitamenta, exteriorum sensuum & membrorum ministerio adiuta & prouocata? Si solum concupiscere corde, meretrix à Domino iudicatur: quid ergo ex concupiscentia osculari, palpare, &c. nemo ergo stultè se seducat, vt putet solum tunc se peccasse quando opus generatiuum perficit vel laborat perficere, cum etiam præambula operis damnabilia sint. In ipso enim licito coniugio sæpe excusabilior est simplex concubitus, quàm tales inhonestæ blanditiæ actuum indecentium, & spectaculorum, & colloctionum lasciuarum. Si autem aliquis dicat apud se, ex quo non quæro opus prauum fornicando perficere, licitè possum morosis blanditiis frui cum dilecta, munda intèntione ad mutuæ & sanctæ dilectionis nutrimentum, vt ignis charitatis magis ac magis in nobis accendatur, cum ex dilectione proximi nutriatur & augeatur amor Dei: sciat quicumque talis est, se sub specie spiritualis amoris, carnali dilectione & delectatione deludi: quia spiritus spiritum diligit, nec corporalibus indiget amplexibus: quia hoc est carnalis amoris indicium, qui quanto plus crescit in corde, tanto magis spiritualis amor minuitur & refrigerat: & econuersò spiritualis amor carnalem reprimat & expellit. Triplicis autem peccati reus efficitur, qui talibus corporalibus blanditiis vti se licitè posse putat, etiam si nullam vlteriùs prauis operis habeat voluntatem. Primo quia incautè se nimis exposuit tentationis per-

GRAUITER
peccat, qui
inlecebris
actis operari
dati licere
putat.

periculo, cum prouisi sint sensus hominis & cogitatio in malum: & tentatio quæ nondum fuit occasione & oportunitate noxiæ familiaritatis accepta, potest corrumpere voluntatem, & in peccatum præcipitare. sicut sæpe accidit, quod qui munda intentione mutuis ingesserunt se familiaritatis societatibus, mutatis affectibus spiritualibus in carnales, lapsi sunt in peccatum. Tali ergo periculo se ingerere est contra Domini præceptum, Non tentabis Dominum Deum tuum: sicut qui super tenuem glaciem ex stulta curiositate incederet, si mergeretur reus esset in seipso, imò ipsum stultè tentare grauis culpa esset, etiam si mors non sequeretur. Secundò, quod & si in se nihil tentationis sentiret, tamen alteri daret occasionem tentationis & peccati, cum alteri fodit foueam ut incidat in eam. Qui alteri poculum mortis propinat, non ideo erit innocens quia ipse non bibit. Halitus eius, scilicet diaboli, prunas ardere facit. Igneus enim flatus ex igne gehennali cum duos carbones compositos inuenerit etiam semi uiuos, sufflat indefessè, donec eos incendat, nec curat moras si tandem aliquando perficiat, cum omni tempore ad nihil aliud vacet, nec aliis curis intendat, nisi animas seducere. Tertiò, efficitur reus propter malum exemplum, ex quo alij grauitè scandalizantur, non carentes praua suspitione de familiaritate tali noxiæ: & iudicantes esse malum, indignantur, murmurant, detrahunt, & irrident innocentes eorum collegas, quasi & illi similia faciant. Et vilipenditur religionis reuerentia ex talibus, & plurima mala fiunt. Alij verò eorum exemplo audaciùs similia faciunt, putantes sibi licere quod istos facere arbitrantur: & discunt ab eis vel audent exemplo eorum quod antè non audebant: imò & ipsi peccatores temerarij

Gen. 6, 5, 8, 21.

Deut. 6, 16

Iob 41, 13

merarij fiunt, & quasi iustificat se in peccato, comparatione istorum corruptentium religionis puritatem. Et hæc omnia redundant in iniuriam Dei & offensam, & in honoris eius detrimentum; cum insolentia familiæ, patrifamiliâs dedecus videatur. Tertia species luxuriæ est naturalis concubitus viri & feminae sine conjugij honestate. Hæc subdividitur in multas species, ut est simplex fornicatio, adulterium, sacrilegium, incæstus, stuprum, raptus, &c. quæ non prosequor nec distinguo.

Peccatum
contra naturam.

Rom. 1, 26

Quarta est peccatû innaturale. Cum enim natura omnibus rebus nomina propria dederit quæ naturæ subiacent, hoc peccatum quasi extra vel contra naturam sine speciali nomine reliquit: eo quòd indignum sit nomine quod ipsam naturam destruit, & humanam naturam maculat & infamat. dicitur tamē aliquando passio ignominia vel immunditia, vel mollicies. Licet Apostolus de isto peccato plurima & grauia describat primò ad Rom. tamen ad præsens nec nominari expedit, ne & ipse aër inficiatur, vel ne ex vsu tractandi minus horrendum vel abominabile fiat audientibus: vel ne detur simplicibus materia inde cogitandi, & curiosis occasio mali. Quocunque autem studio vigilans voluntariæ delectationis consensu se prouocat ad pollutionis immunditiâ, vel etiam aliunde hoc pati consentit, vel cooperatur alteri præter naturæ vsu, ad quartam luxuriæ speciem debet pertinere. De illusionem somniorum prætermitto: quia sicut dormiens non est compos rationis, sic etiam non potest interim facere unde damnetur. Nam si vigilans fortè dedisset occasionem unde dormiens illuderetur, cogitando, agendo, loquendo, vel etiam post somnium voluntariè delectando in memoria illusionis nocturnæ, hoc potius esset culpa

culpa vigilantis quàm dormientis: cùm dormienti illusio sit pœna tantùm culpæ præcedentis, vel occasio subsequens in vigilante.

De remediis contra luxuriam.

CAP. XXXIX.

REMEDIA contra luxuriam sunt septem, quæ ad præsens memoriæ occurrunt, sine quibus continentia non diu esse potest tuta. Primum est, ut vir feminarum, & femina virorum continuam familiaritatem deuitet. A vestimento procedit rinea: & à mutua iniquitas viri. Gregorius, Qui corpus suum continentię dedicant, habitare cum feminis non præsumant.] Nam quàm diu vitalis calor viuit in corpore, nemo præsumat ignem concupiscentiæ in se penitus extinctum esse. Et sæpe carbo videtur extinctus modica fauilla opertus: sed si tangitur, comburit. Diabolus verò cùm duos carbones coadunauerit, afflat donec eos incendat. Halitus eius prunas ardere facit. Ignitus est enim igne gehennali. Carbo si solus relinquitur, extinguitur: si componitur alteri, ex mutuo calore incenduntur ambo. Et sæpe spiritus amor inceptus, consumatur carne. Bernardus: Cum femina semper esse, & feminam non cognoscere, hoc ego maius reputo quàm mortuos suscitare. Qui ergo quod minus est non potes, quod maius est, quomodo credam tibi?] Astutus etiam diabolus, in principio incautæ familiaritatis occultat laqueos tentationis carnalis, reputas quòd desisterent à mutua dilectione, si sentirent inde stimulos peccati, donec per longam familiaritatem & incautam securitatem affectus amborum ita conflati & conglutinati fuerint in amore, quòd etià si sentiant ubi, inde immi-
nere

Ecclesi. 42, 13

Lib. 3. diabol.

cap. 7.

Iob. 41, 32

Serm. 63. sup.

Cant.

nere tentationis periculum nesciant resilire, nec ab inuicem separari, viribus spiritualibus ita debilitatis in eis, quod neuter eorum valet sibimet vim facere tantam, ut euellat se de laqueo: imò timet alterum in tantum contristare, quod etiam reputat se perfidum si deserat eum vel eam: & sic captus cōsentit alterius voluntati & propriæ infirmitati in omne peccatum. Sic Samson fortissimus qui multas saepe hostiū acies strauerat, & aliquoties de vinculis eruperat, confidens de viribus suis, liquefactus est amore Dalile: & defecit anima eius, & vsque ad mortem lassata est, dum nullam daret ei requiem, quousque plenè cor suum ei exposuisset: & sic deceptus hostibus aditum aperuit captiuandi se, & ligandi, & cæcandi, & molam vertendi, & in ludum se hostibus exhibendi tandem peruenit. Hæc autem omnia in figura facta sunt nostri, & scripta ad correctionem nostram. Secundum est vitare societatem & contubernium luxuriosorum, ne eorum exemplo ad similia trahantur. Qui se iungit fornicariis, erit nequam. Item, Amicus stultorum efficitur similis illis. Proni sunt sensus hominis & cogitatio in malum: & ideo facilius trahitur aliorū exemplo ad illud quod appetit eius sensus carnalis, dum non erubescit vitiosus videri, habens secum socios miseriae suæ, quorū non solum exemplis, sed etiam persuasionibus & irrisionibus trahitur ad peccatum, & laudatur peccator in desideriis animæ suæ. Et hæc est iam quasi præcipua causa, quare ita multiplicata sunt mala in Ecclesia: & quod in religione studia spiritualia defecerunt, & ad exteriora studia & negotia plurimi defluerunt, scilicet mala cōformitas: dū quilibet vult alios imitari; siue quia aliud nescit quàm quod videt in aliis; siue quia non audet aliter viuere quàm

Jud. 16, 5.

Eccli. 19, 3

Pro. 13, 20

Gen. 6, 6 & 8.

Psal. 9, 5

Cur tot
scādala in
Ecclesia.

quàm illicitum quibus versatur, ex malo pudore timens aliis videri dissimilis; siue etiã quòd prauus tepor & carnalis libertas gaudet se habere occasionem, & quandam excusationem apud homines agendi quod libet, etiam si non licet. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum, scilicet eum qui multitudine postposita studet vni Domino placere & seruire, vnam petens à Domino, & hanc requires: vt inhabitet in domo Domini mente & confortate, quod solū est necessarium. Vnde proverbium apud homines est, Couululare lupis debet qui commanet illis. Tertium est, corpus non delicatè nutrire. Terra enim corporis nostri, quæ ex prima maledictione spinas & tribulos vltro satis germinat, si super hoc fuerit impinguata deliciis, tanta erit spinarum densitas, quòd semen verbi veritatis in nobis penitus suffocabitur. Qui delicatè nutrit seruū in iuuentute sua, postea sentiet illum contumacem. Bernardus: Sufficit diei malitia sua, scilicet concupiscētiæ naturali: quæ si cœperit accipere irritamenta ab his qui perpetuum suscepere bellum aduersus eius oblectamenta, sunt duo contra vnū: & ideo periclitatur continentia, quia duo resistunt vni, scilicet continentia, innata concupiscētia carnis, & provocatrix ipsa voluptas deliciarum. Vnde Apostolus, Vidua quæ in deliciis est, viuēs mortua est per peccatum. Hæc fuit iniquitas Sodomæ fororis tuæ, saturitas panis & otium. E contra Apostolus, Castigo corpus meum, & in feruitutem redigo, ne fortè cum aliis predicauerim, ipse reprobus efficiar. Hostem suum armat qui carnem suam fouet deliciis vltimate necessitatem debite sustentationis. Quod autem hosti præstas, inde tibi nocet. Quartum est,

Otium fugiendum.
Eccli. 33, 26
Prou. 13.
secundum
70.

Bern. ep. ad
fratres de
monte Dei
ante med.

Hieron. ca.
2, ep. 22. ad
Eustoch. de
custodia
virginia.
dis, sub fin.

otium fugere, quod præcipuum est animæ contrarium. Multam enim malitiam docuit otiositas. In desideriis est omnis otiosus. Occupatus enim ab vno dæmone impugnatur, otiosus autē ab innumeris dæmonib⁹ vastatur: quia quot cogitationes & desideria mala in corde versat, tot inimicorum iaculis patet. Bernardus: Omnium enim tentationum & malarum cogitationum sentina est otium. Sicut per rimam sentinae aqua latenter intrat, & crescit donec navis mergatur: ita ex otio cogitationes & concupiscentiæ multiplicantur, donec navis cordis eis succumbens in peccato periclitetur. Vnde & in monasteriis regionum nostrarum nostris temporibus pauci stabiles religiosi sunt respectu antiquorum in Aegypto, in qua quandoque sub vno gubernatore simul tria vel quinque milia morabatur, quietè viuentes magis, quàm nunc apud nos possint decem vel pauciores obedienter & concorditer gubernari: quia de labore manuum sustentati, lata prædia & redditus amplos non requirebant, & erant tantum operando colligentes victum, quantum consumentes; nec superflua desiderantes, nec euagantes mendicando vel adulando pro aliorum donatione, sed de propriis laboribus se & multos debiles & pauperes sustentabant, & labori manuum intenti, rumoribus & rixis & varijs desideriis non permittebantur intendere. Nec quilibet in peram suam reposuit acquisita & elaborata, sed sicut semetipsum pro Christo abnegauerat, & alterius imperio se subiecerant, ita & omnia quæ habebant. Et quia hoc non strepitu clamoris, non secundum propriæ voluntatis arbitrium agebant, sed in summo silentio & quietè ad nutum Abbatis & gubernatorum suorum: ideo à spiritu deuotionis non solum non impe-

impe-

impediebantur per operis instantiam; sed & plurimum promouebantur, cum peracto quotidiano statuto labore operis, reliquum temporis in lectione vel oratione solebant expendere. Et ideo stabiles & perfecti in omni virtute erant, qui omne tempus in bonis operibus & virtutum studiis impendebant, nihil otiosè & curiosè transeuntes: nec pro voluntate sua viuentes, sed superioris, secundum regulas à sanctis patribus, instinctu sancti Spiritus institutas, ad vitia extirpanda & virtutes vitandas. Vnde Poëta, *Otia si tollas, periëre cupidinis arcum.* Nec solum vitandum est otium, sed etiam otiosa. Otiosum est, quod nullam habet utilitatem vel utilitatis intentionem. Et pro vitando otio, otiosa sectari ridiculum est. Quid autem sit agendum, require de remediis accedat. Item vt omni hora consideret homo, qualiter instans tempus possit utilius expendere, vel illud opus quod tunc ei incumbit, optimo modo perficere, siue orando, siue laborando, vel refectioni corporis intendendo, vel aliud faciendo. Quintum est exteriores sensus ab illicitis custodire; qui sunt quasi fenestræ animæ, per quas mors peccati intrat, quasi fur vel corruptor castitatis nostræ, dum non custodiuntur. David non respexit vxorem Vriæ, quod prius eam concupierit: sed ideo concupiuit, quia incautè respexit. Sic Eua vidit lignum quod esset pulchrum visu aspectuque delectabile, & concupiuit & gustauit. Gregorius: Non expedit intueri, quod non licet concupisci. Sic aures, sic manus, & alij sensus & membra coercenda sunt, ne hauriamus per ea mortiferum corruptionis. Dina quoque curiositatis causa egressa videre mulieres regionis illius, corrupta est. Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus viribus

Otiosa
quoque
vitanda.
Bern. ep. ad
fratres de
monte Dei
ante med.

Ier. 9, 21

2. Reg. 11, 2

Gen. 3, 6

Li 21. Mo.
ral. cap. 2.

Gen. 34, 8

Thyren. 120
51+

Job 31, 1

s. p. 1, 3

Mat. 15,

29.

Prov. 4, 23

Hier. 4, 14

mea. E contra Iob ait: Pepigi foedus cum oculis meis, ut ne cogitare quidem de virgine. Sic boni religiosi recludunt se in cellis & monasteriis, quasi in sepulchris, ne vel ipsi concupiscant mundum vel concupiscantur. Quanto enim rarius vides vel audis quae mundi sunt, tanto affectus tuus ad ea concupiscenda frigidior erit, & minus cogitabis ea. Et e converso quanto frequentius cum secularibus conuersaris, eo magis pulvere seculi respergeris; quo insensibiliter paulatim interius tenebrescis, & affectus tuus fit crudus & mores insauus. In molendino non puluerulicum fieri vix possibile est. Sextum est interius reprimere cogitationes prauas & affectiones carnales: quia isti sunt domestici hominis inimici, quorum fraude vrbis mentis inimicis traditur si non bene caueatur. Peruersae enim cogitationes separant a Deo. De corde enim exeunt cogitationes male, adulteria, homicidia, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Nulla exterior munitione sufficit ad custodiendum vrbis claustra, vbi domestici perfidi fuerint: ita nulla custodia forinseca castitatem conseruat sine custodia interna cogitationum & affectionum. Omnia custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit. Castis & honestis matronis non solum praua opera, sed etiam suspecta susurrata fugienda sunt, per quae tentari vel infamari potuerit carum castitas & honestas, & maritus prouocari in furorem, & zelotypiae spiritu inflammari. Sic anima religiosi quae Christo desponsata est per fidem & vorum castitatis, susurrata prauarum suggestionum non recipiat vel retineat in corde, quod Dominus semper intueretur. Vtique quo morabuntur in te cogitationes noxiae? Septimum est frequens studium orationis &

nis & deuotionis. Vt sciui quia aliter non pos-
 sim esse continens, nisi Deus det, adij ad Do-
 minum & orauit, & dixi ex totis præcordiis
 meis, &c. Et Psal. Nisi Dñs custodierit ciuita-
 tem, frustra vigilat qui custodit eam. Et ideo
 semper est orandum, quia sine ipsius auxilio
 possumus facere nihil: vt rore gratiæ suæ ex-
 tinguat in nobis ignem concupiscentiæ. Ipsa
 etiam orationis virtus, quia eleuat mētem su-
 pra se ad Deum, purificat eius affectiones,
 & desideria castificat, & intellectum illu-
 minat, & Dei amorem infundit, ex quo gene-
 ratur quidam horror peccati & detestatio car-
 nalis voluptatis, volūtas roboratur contra ten-
 tationes, & ipsæ tentationes debilitantur vt
 facilius deuiuantur. Vnde cū Moyses in
 monte orans manus eleuaret ad Dominum,
 vincebat Israel: cū verò remitteret eas & de-
 poneret, vincebat Amalech. Moyses est reli-
 giosus de aquis seculi abstractus, Amalech
 verò tentatio carnis. Manus verò Moyfi sunt
 affectus & memoria. Quando istas eleuamus
 ad Deum, hostis tentationis succumbit: quādo
 ad terrena eas demittimus, hostis roboratur.

Sap. 8, 27

Psal. 126, 1

Exod. 17,

11.

Explicit liber primus.

O 4 S. B O